

BORJA

1331 an Garssia de Aguirre bialdu zulen Panptonara Gobemadoreari albisle au emalera "quod navarri expugnaverant fortalezan de Lazcano": naparrek, alegia, Lazcanoko fortaleza burrukatu zutela...

SEMENO

Orra gure etxearen ondamedia, ire lagun naparrek egiña Baiña, gu mendeen egoteko ez gaituk jαιο. Andik lau urteetara, 1335an, zer egin genduen badakik..?

BORJA

Ez dakit ezertxo ere.

SEMENO

Nere anai Lope-Garzi, Lazkanoko Jaun berria, izendatu zuten Gipuzkoako Kapitan Jeneral, Kastillako Errege Alfonso XI garrenaren mendeen...

BORJA

Bai, ori badakil Garibay historiazaleak esaten du ori.

SEMENO

Nere anaiak, Kastillaren laguntzarekin, gipuzkoarrak bota zitun Naparroan zear, i orain Gipuzkoara etorri aizen antzera Zenbait inguru zanpatu ondoren, Pamplonako Merindadea erre eta kiskaldu genduan. Ansa gaztelua menperatu eta izugarritzko aberastasunekin, etxera berriro... Orduko zaurietatik il nintzan eta anzerokero berririk ez dakit, i gure artera etorri aizela besterik.

(Ke-artean desagertzen dira)

34/-Lazkanoko Beneritarren aldara. Lañoartean.

(Semenok eta Borja) (Aldaran Iñigo Loiolako Amadisen antzera jantzita)

BORJA

Semenok, asarre bizian ekin diak naparrek etorri naizelako; baiña, ez dek artarako arrazoirik.

SEMENO

Ezetz? Ez al diat naiko garbi erakutsi gure kon-

daira osoan naparrek etsy ibilli gerala?

BORJA

Zuek, ordea, Kastillan aldekoak zifetzten.

SEMENO

Baiña, naparren kontrakok..!

BORJA

Ni etorri naiz Kastillaren alde, zuen odolekoa naizelako.

SEMENO

Zer dala-ta naparrek buru-bat eginda..?

BORJA

Zuen aurka etorri naiz Kastillarekin bat egin nai ez dezutelako...

SEMENO

Baiña zergaitik naparrek batera gure auka..?! Orixe ez diat sekulan barkatuko!

IÑIGO

(Aldaretik paje-jantziekin)

Ori, ori! Semenok arrazoi!

(Laiño-artean bakoitza bere kuxara eta Iñigo sotanarekin)

35/-Lazkanoko Beneritarren biblioteka.

Gaueko amarrak.

IDAZLEA

(Lo zegoen idazlea esnatzen da Pottxikoko erkjuari begiratzan dio) Amarrak! Ez det lo gutxi egin... Oraintxen izango dagerraren berri ematea

(An inguruan dagoen radioari eragiten dio)

RAOIOA

Radio Nacional de España Camino de la victoria. Parte de guerra:

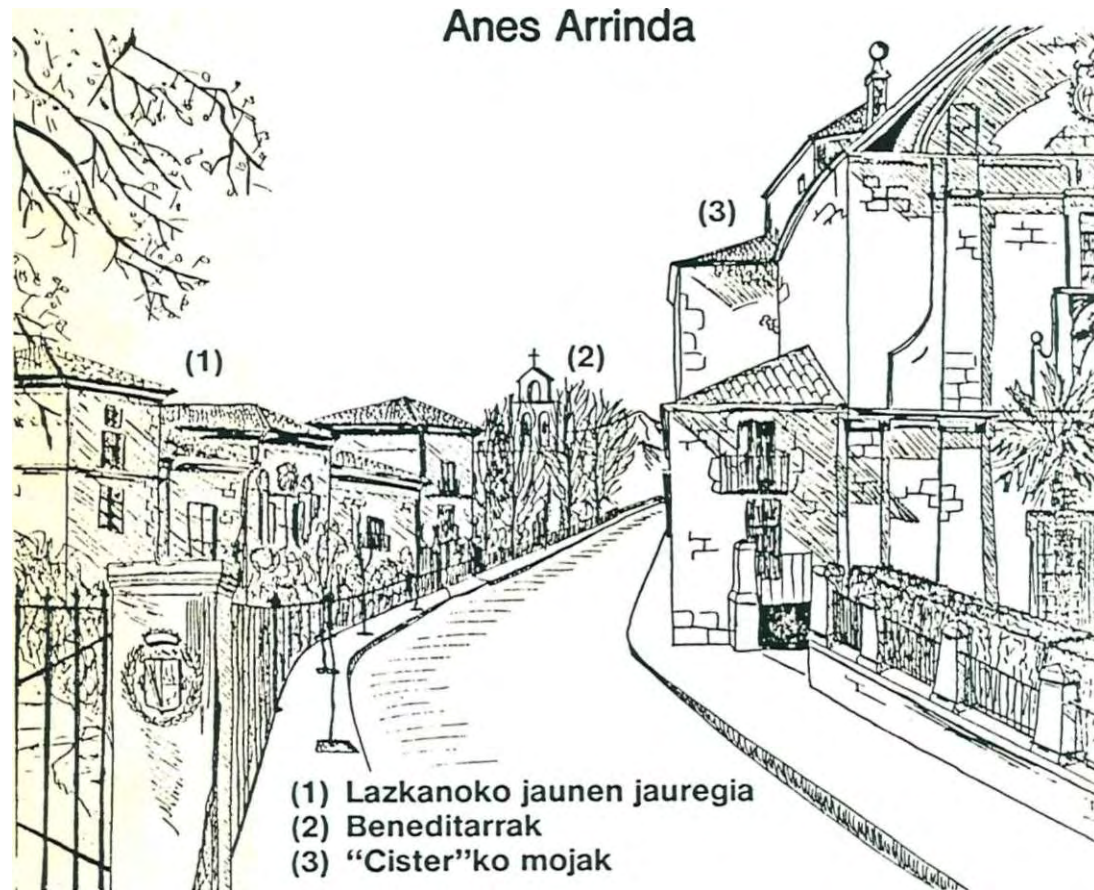
El día de hoy aviones rojos procedentes del mar, a las 6rdenes de Jose Antonio de Aguirre, han destruido e incendiado Gernica Nuestras tropas prosiguen su avance incontenible hacia el cinturón de Bilbao (Marcha Real emeki) (Kamara Picassoren Gernika laukira) (Onen erdian agertuko da AMAYA itza). Eta. NOIZ ARTE?

Anes Arrinda

ZINE GIOIA

ANAI ARTEKO GORROTOA: GIPUZKOA ETA NAPARROA

Anes Arrinda

- (1) Lazkanoko jaunen jauregia
- (2) Beneritarren
- (3) "Cister"ko mojak

nidas contra Dios et razon, et usurpandoles lur derecho."

(Kamarak segi irudiaren aurrean)

Esanez bezela Gipuzkoa, Araba eta Errijoa Naparroako Erregearen menpekoak zirela eta Napar-erreinoak zuela Probitzi oienganako eskubide osoak. Eta, egia esan giputzak, arabarrak eta errijojakoak danak zebiltzen Kastillarekin buru-bat eginda Naparroaren aurka..eta ortik sortzen zitzairen, besteak beste, eraman-eziña eta gorrotoa..

IRUÑAKO GOBERNADOREA

(Aurreko gela Garaiko jantziak. Gobernado-rea eta Joan de Erreta Merinoa) Garzi Lopiz, Lazkanoko jauntxoak asarre dabil Etxarri-aranazek pariak,pakearen ordaiñak, pagatzen ez diotelako.

JOAN ERRETA

Erria erreko omen du pariak ordaintzen ez badizkiote.

GOBERNADOREA

Asarre badabil, dabillela. Zuk eun gudaria artu eta zoaz Etxarri-aranazera; onek ez du pariarik ordaindu bear iñundik ere Lazkanori. Zure esku utziko det arazoa

JOAN ERRETA

Eun gizon naikoak ditugu. Etxarrik arri-esi ona du defensarako.

GOBERNADOREAK

Zoaz ba, eta Aranazko esibarrutik ballara osoa zaindu. Apirilla da eta bertan geldi Lazkanokoari asarrea pasa arte.

16/- Basoa Etxarri-aranaz inguruan. Egungargitzen

OFF/. Merinoa Etxarrira etorrita zegoan Garzi Lupiz lazkaularrak, Semenoren aitak, Etxarri erretzeko erabakia artu zuanean... Ogei mando zuziz beteak ogei mandazaiñekin eta beste berrogeita amar guda-mutillek artu dute Naparrorako bideak, Ataundik gora, pagadi artean gaillurrean eta ariztiak beeran Etxarri inguruan. Egun sentiaren argiak gaueko illuna urratzen asita zegoen lazkaularrak eldu zira- nean. Zelatan zeuden Merinoaren mutillak Aranazko baillara bete zuten adar-otse". Eun asko ziran esi-barrutik kanpotik zetozen irurogeita amarren aurka jokatzeko. Garzi Lupizek zuziei su emateko astirik ere ez zuan artu. Ez zioten artarako biderik eman... Ekin diote

basora berriz ere lazkaularrek; baiña, andik gora mendietan aurkitu zituzten txerri, bei, aunts edo ardi, aurretik artu eta eurokin eraman zituzten Lazkanora Ez zuten alperrikako biajerik egin... Merinoa Etxarri-aranazen gelditu zan uztaillaren zazpirarte, San Fermin egunerarte.

(Kamarak bitartean gertakizun oien irudi batzuek eman)

17/- **Basoa Itsua.** Egunez.

(Semenoa eta Borja baztar batean aurreko gertakizunen testigu)

(Kamarak Semeno eta Borjarengana gerturatu)

SEMENO

Nere aitak Etxarri erre nai izan zuan ezkeroz, asi ziran Naparroan pakearekiko bideak egiten. Baiñan, itxuraz bakarrik.

BORJA

Zeiñen bidez?

SEMENO

Gobemadoreak eta Gotzaiak, Iruñatik, idatzi zioten nere aitari eskutiz bat Erreta Merinoaren bidez eta Lizarragan alkartu ziran Merinoa eta nere aita.

BORJA

Ezer onik atera zuten andik?

SEMENO

Artan ari dirala, pakearen bidiak billatzen alegia ixilleko lan batera bialdu ninduen aitak Olazaguti aldera An aurreko mendietan, Kontrasta erriskan, daukagu torre bat, andik ikusmiran egoteko Naparrora begira...

BORJA

Eta?

SEMENO

Salatari-barrunta batek nere berri eman zion Merinoari. Lagun batekin nijoan eta biok arrapatu ginduzen mendian gendukan txabola batean.

BORJA

Barruntak esaten al diozute salatariak?

SEMENO

Izen orixe daukate gure artean.

BORJA

Eta, zer gertatu zan?

SEMENO

Nere laguna onera ekarri eta ementxe, Etxarri-aurrean, urkatu zuten eta bere gorpua zintzilik utzi arbola batean erritarren pozgarri.

BORJA

Pakerako bide eskasa dek ori. Baña, salatari-aren arazo ori ez diat ondo ententitzen. Naparroako Merino batek nola jakin lezazke Lazkanoko berriak..?

SEMENO

Erreta Merinoak barruntak edonun ditulako. Begira, Borja, lagun maite bat nuen nere ize-nekoa Semeno de Uriz eta nere etxetik, Lazkanotik, irten zuan bertako bost mutillekin. Barruntak, salatariak, esan zion Burunda ballaran entregatuko zitula Eta nere lagun maitea Urdiañen urkatu zuan eta an utzi zuan arbolan zintzilik ura ere.

BORJA

Oiek egiak dira?

SEMENO

Egi zeatzak 1329an gertatuak. Ikusten dezu, Borja, zenbat okerkeri naparren eskutik jaso bear izaten ditugun?

BORJA

Eta, zurekin zer egin zuan Merinoak?

SEMENO

Tiebasko gaztelura eraman nindun. Ango gertakizunen berri gero emango dizkizut. Orain esango dizut gure okerrik aundienak 1330an eta 1331an gertatu ziral naparren eskutik. Lenengo gure lagun oiñaztarren Larreako gaztelua lurrerañon ondatu zuten. Geroago Berastegira urbildu ziran eta bertako gure senitartekoen gaztelua, erre zuten eta aizkenik Lazkanora etorri eta gure "fortaleza" birrindu zuten... Zurea eta nerea zan etxea zanpatu zuten... naparrek! Eta i oiekin etorri aiz gure etxe berrira; egoitza eman diek bertan... Borja, Borja, ez diat ori sekulan barkatuko.

(Ke-artearen galtzen dira oianean)

18/-Lazkanoko gaztelua. Egunez. Gela nagusia

(Bi morroi mai luze bat ipintzen ari dira eta jarlekuak maikoentzat, auzia erabakitzeke.) (Zazpi jar-leku)

MORROI 1

Nork esan ori gertatu bear zanik...

MORROI 2

Gutxiena usten dan tokian, salatari-barrunta. Nork esan..? Ezin diat sinistu ere...

MORROI 1

Gaurko egunez ez ari iñokin fia... Norberaren erraiñuak ere bildur ematen dik.

MORROI 2

Ain zintzoa zan gizona.!

MORROI 1

Bai, bai... Zintzotasunak orain ikusten dituk... Joan Zuri'ditek orrelakoek izena Joan Zuri'...

Aurretik zurikeri asko eta atzetik salatu...

MORROI 2

Besteren bat izan baiitz...baña ori.!

MORROI 1

Besteak bai eta ori, zergaitik ez..?

MORROI 2

Maiak bere epaia eman arte ez diat ezer sinistuko.

MORROI 1

Sinistu barko dek. Argibiderik ez zaie falta maikoai.

MORROI 2

Ala izango dek, bear bada, baiña nik sinistu ezin.

MORROI 1

Bai, jaunak ere orixe esaten dik: ezin duela sinistu; baiña, egia balitz, bere eskuz urkatu omen likek.

MORROI 2

Gaizki nai dionen bat zebilek or tartean, bera ondatu naiean... Ez neok geiegi fiatzen...

MORROI 1

Badatoz. Guazen gu emendik...

(Alde egiten dute bigarren ate txikitik.)

OFF/. Morroiak esan bezela Garzi Lupiz dator epaikari eta maiburuko, guda-mutil eta aidentaldearekin. Gela zabala izan arren betetzen ari dira, mai-inguruan zutik. Garzi Lupiz Lazkanoko Jaunaren arimea triste dago.

(Mai-buruan Garzi Lupiz eta beste irualdamen bakoitzeko. Zazpi. Garaiko festatako jantziak)

GARZI LUPIZ

Jaunak, badakizute zer arazo dakargun esku-artearen: Semeno preso eta Per Iñigiz urkatua. Gure artean barruntak eta salatariak daude naparren serbitzuan; bestela nundik eta nora jakin dute Olazagutira joanak zirela..? Ixilik joanak ziran....Auziaren mamia danok dakizute.. Erabaki dezagun auzia (Zutik euren atzelik gelditu diran bi gudarieri) Ekarrri ezazute.

(Badoaz mutillak morroiak joan diran ate txikitik, maiaren gibeletik dagoena Eta, Otxoa dakarte kopatillun eta eskumuturrak lotuta) (Jaunak Otxoari)

Albitxuko jaun Otxoa, nere galdereiri argi eta garbi erantzun diezu.

OTXOA

Baijauna

GARZI

Zuenean naparren bat izan al dezute lengo gabean?

OTXOA

Bai

GARZI

Gau osoan?

OTXOA

Ez.

GARZI

Arengandik dirurik ertu al zenduan?

OTXOA

Ez.

GARZI

Baietz ziona ba zan emen.

(Guda-mutillleiri)

Nun da Katagorri?

(Sartu da Katagorri bere billa joan diran bi gudariekin) (Jaunak Katayorri)

Naparrengandik dirurik jaso al zuan onek?

KATAGORRI

Bai, jauna.

Bai, jauna

OTXOA

(Katagorri begira begietatik keia dariola)

Gezurra!

KATAGORRI

Gezurra?

OTXOA

Bai, gezurra. Gezur utsa

KATAGORRI

(Berarekin sartu diran guda-mutillleiri)

Erakutsi maikoei onen etxean zer billatu gendun.

GUDARIA

(Diru-poltxa bat erakusten die)

Ara Albitxuko su-arri azpian zer billatu degun.

(Epaikariak aopekotan eta jendea arri-ta-zur)

OTXOA

(Larri eta naigabez)

Arazo onetan eskuak garbi ditudale, Jainkoak daki.

GARZI

(Bizi-bizi)

Utzi Jainkoari bakean!

OTXOA

Jauna, serbitzari zintzoa izan nauzu bati, eta orain salatzaile bezela agertzeak ematen dit biotzean min.

GARZI

Ez da norbera iñor, norbere burua garbitzeko.

Zure itzeetan ez da egirik argitzen iñundik.

Egia beste bide batetik dator eta, etorri ere, zeure kaltean dator.

(Otxoak bere burua makurtzen du miñaren miñez)

Alkarren arteko ituniñ egin al zenduten naparrrak eta biok?

(Otxoa ixilik, erantzunik gabe)

Alkarri argibiderik eman zenien?

(Otxoa ixil. Erantzunik ez. Burua makurturik)

Ez al dezu erantzunik...? Otxoa, Albitxuko, nere galdereri erantzun!

OTXOA

Aita baten biotz urratuari zirika zabilta eta errukirik gabe..Zure biotzaren samiña nere biotzean daramat; zure semea Tiebasen badago, nik nerea nun dan ez dakit...Semea lapurtu zidanakin ituna egin...!?Nola, baiñan...!? Nagoan ixilik...

(Zurru-murrua sortu jendearen artean...Badi-rudi sinistu diotela.)

GARZI

Otxoaren itzak egiazkoak dira Beste argirik ez bada

KATAGORRI

(Bixi-bixi)

Ara neronek argibide. Neronek ikusi nitun biak alkarrekin.

OTXOA

Gezurra.!

KATAGORRIK

Gezurra?(Guda-mutillari) I, agertzak an billatu degun bigarren zera..(Gudariak ezpata bat ematen dio. Katagorrik eskuetan artu eta maiaren ipintzen du)

Jauna, ondo begiratu nungoa dan ezpata ori..!

GARZI

(Eskuetan artu eta begiratu bat emanda gero, oso arriturik)

jaten. Lau txerri-kuma erreak bakoitza egurrezko txali aundi batean. Lurrezko pitxarrak sagardoa edateko. Txerriak zatituta datoz. Eskuekin jan eta pitxarretik eran. Upelak barruan. Pitxarra uztutzean upelera sagardobilla txotxa kenduta Algarak eta etengabeko izarioak.) (Kapusaiak eta ardi-larrukiak) OFF. Murdingoetan gaude Naparroako Sakaneko errixke batean. Garzi Semeneitz dute buru, maian lenengo dagoena Jaten ari diran txerriak lapurretakoak dira eta orretxegaitik, gozogoak. Ortik ainbeste algara Gertatua gogoratzen ari dira

14/- Mendian. Goizean goiz. Argi dago.

OFF. Amasei lagun doaz Otzaurteko atetik beera Zegamaruntz. Atea da Otzaurte eta bertan makurtzen da Aizgorri eta leuntzen. Ate orretatik pasatzen dira naparrak Gipuzkoara eta giputzak Naparroara Sakon-sakonean dago Zegama eta bertara doaz gure amasei gizonok. Geziak eskuetan, ezpata motza gerrian, abarka-mantarrak oiñetako eta, kapusaia burutik beera ez duenak, ardi-larrukiz estaltzen du bere gorputza Garzi-Semeneitz aurretik. Gizon gordiña oraindik eta bere ondoren iru anai gazteagoak, bi osaba eta guda-Lagunak.

GARZI SEMENEITZ

Ni aurretik joango naiz eta zuek etorri atzera-go. Iñor baletor, txistu joko dizutet.

(Bera eun metro aurretik doa basoan aurrera Pagoak erdoiak janda agertzen dira: orriak ori-gorrixkak sukaldeko pertzeen antzeko. Zerua goibel. Udazken aurreratua Pagadia Zegamako Eleizetxoaren oiñetaraño jeisten da Eldu dira amaseiak baso-ertzeraño. Abatearen etxea eleiz-atzsan dago eta bere aurreko atarian amaixa txerri gazte eta urdanga ama beurokin batera Enbor baten atzetik kiñu egiten die lagunexi ixil eta bizkor ibiltzeko)

Aurrera!

(Eldu diete amaixa txerriei burnizko kakoekin eta euren garraxiak odoletan ixildu. Abata konturatzerako maldan gora doaz Otzaurteko atera).

OFF. Murdingoetan jan zituzten txerriok kronika zaarrak dionez; baiña, pasadan beste bei

bat ere eraman suten eurokin. Gertakizun auek milla berreun eta irurogeita bateko urtean gertatu ziran. Iruñako paper oiek diotenez urte artan gertakizun geiago ere izan ziran Gipuzkoako muga inguruan. Ona batzuek: gure Garzi Semeneitz onek eta bere bi semeak, Inigo Diaz eta Yenego Amurrok, Beste lagun batzuekin batuta, lau abere, lau bei eta mando bat arrapatu zioten Lopez Diaz de Unzetari. Diego Lopeizeri, berriz, errota eta bi etxe erre ondoren bei-zaia il zioten eta berrogei bei akabatu. Zortzi bei zortzi zekorrek in arrapatu zizkioten Pero Garziari, palazioa eta upeltegia sei upelekin, erre ondoren. Etxea eta upeltegia erre zieten bai Lope Peritz Ibarkoari eta baita Pero Abateri ere.

Oker oiek epe bakar batean egin zituzten eta ondoren naparrora bildu ziran; baiña, etxerakoan Pero garzia il zuten eta Diego Lepeizeren artzaia ere bai, Lopezen semea urkatu ondoren. Ordurako Araman, Zalduendon, Erripaiden eta Muskatuen ganadu-lapurretak egiñak zituzten. **Ez** zuten gutxi bear napar kua-drilla onek.

(Kamarak bitartean txerri-lapurrei segiko die Otzaurtetik aurrera Naparroko bidean)

Gipuzkoarrak ere ez ziran lo egoten. Bien arteko burruka zan. alkarri lapurretak eta aldarrira eraiketak. Gipuzkoa eta Naparroaren arteko artu-emanak oso daude gaiztotuta Politika aldetik gauzak ikusi ezker, berriz, giputzak Kastillarekin bat eginda ibiltzea, ezin zuten naparrek pakean eraman.

15/- Iruña. Errege-gela FEUPE III

OFF/ Ona gai oneri buruz zer gertatu zan, Semenoren historia baiño bi urte geroago: Felipe III zan Naparroako Errege eta Enrique de Sulli ndmbratu zuan bere erreinorako Gobernadore 1331 urtean. Urte orretan idatzi zuan erregeak auxe:

(Kamara Felipe III'aren irudi baten aurrean)

"...queriendo descargar las conciencias de nuestros Predecesores, et nuestra, conosco et decimos en verdat, que el derecho de aver et heredar la propiedad de las Tierras de Ipuzcoa, et de Alava, et de Rioja, et de toda la otra tierra que ha seydo, et es, del Reino de Navarra, et lures sucesores, et quanto tiempo las ha hombre tenido embargadas, soste-

rria du. Madarikatua! Naparra, alaiñetan, gure bidezkarria..! Ez al zigun izugarriren bat egingc.

(Garraixika asiko da)
Martin, Mikel, Salbatore, Joan...!
(Sartu da lo-gelan)

Emen al zaudete guztiok..?
(Bi ogeak begiratuta)

Nun da Joan nerea.! Ez da negar egiteko ordua. Jeiki Martin eta ikuillutik atera zaldia... (Mikel ikuillura eta aita abarka mantarrak jaztera Jazten ari dan artean Martin dator sukaldera estu eta larri)

MARTIN

Zaldia etzanda dago odoletan, aitatxo.

OTXOA

(Su eta gar)

Aspisuge madarikatua! Nik ostatua eman eta ik semea arrapatu..! Arrapatuko aut..!

MARTIN

Zaldirik ez, aita.

OTXOA

(Zalantzan unetxo batean)

Zergaitik ez? Bai Katagorri eskatuko diot zaldia

(Etxeko atletik zantzoka)

Katagorri..! KatagorriJ Mikel, irten bidera Katagorri eta zaldia eskatu; baiña ohea da bera onera etortzea gertatu diranak esplikatzeko. (Amantarrak eta abarkak lotzeari ekiten dio berriro. Gero kapusaia jantzi eta ezpata estutu gerrian. Eskuetan azagia artuko du.) Makurgaitza dek Katagorri, baiña orrelako estu-aldi batean, lagundu bear... (Umeak sukaldera datoz, baita amona ere oiñutzik eta alkarri bilduta)

KATAGORRI

(Katagorri sartzen da sukaldean. Arritua bezela eta zeken)

Zer dek orrelako garraxiak gauerdian egiteko..!

OTXOA

(Estu eta larri)

Utzidak zaldia, arren, Jainkoaren izenean. AzkarJ

KATAGORRI

Utziok Jainkoari pakean. Akelarren batera al oa gauerdian eta zaldi gainean..? Albitxuko jauna akelarrean..! Ez genduke besterik falta...

OTXOA

(Larriago)

Zer nai dek zaldiaren truke? Baiña, bereala bear det. Napar batek seme txikiena arrapatu zidak... Bizkor, Katagorri!

KATAGORRI

Auek ez dira iñora joateko orduak eta kito.

OTXOA

(Belaunikatzen da)

Ire aurrean ona ni belauniko, Albitxuko jauna izan arren... Zer nai dek gaiago..? Utzidak zaldia berandu baiño lenen...

(Amama eta umeak baztar batean daude zotinka eta negarrez. Katagorri geroz eta zekenago)

KATAGORRI

(Buru arro jaso eta okerka begiratzuz onela diotza Otxoari)

Noiztik ikasi dek orrelako falso-paperak ain ederki egiten..! Emen napar bat izan dala jakingo duten bildur al aiz..!

OTXOAK

(Ezpatari elduta belauniko oraindik)

KATAGORRIK

Bildur dana bide txarretik dabillelako dek!

OTXOA

(Salto baten jeikitzen da eta ezpata burugaiñetik jasotzen du)

Ni salatzaile..! Nere biotz urratua zirikatzer a ator..!

KATAGORRIK

(Bere ezpata atera eta atzeraka egingo du sukaldako ateraiño)

Ire paperak ederki betetzen dituk. Baiña, alpe- rrik! Nik, Otxoa, begi-bizta diat luzea...

OTXOA

(Besterik eziñean, ezpata lurrera eta bere gorputza aulki batera botatzen ditu. Nekearen kargak burua makurtu dio. Ausita dago. Birrinduta Zukututa). Jainkoak salba nazala.

KATAGORRI

(Irriparra ortzetan)

Nere oinpean, baiña ez diat naiko. Adar bate- tik zintzilik ikusi nai aut.

(Alde egiten du)

13/- **Taberna bat: sagardotegia. Zuri bat- zuek argi egiteko.**

(Mai luze bat eta amasei lagun txerrikumeak

Tiebasko gazteluarren ezaugarria du ezpata onek! Zeiñek eman dizu ezpata au, Otxoa?

(Ixildu da berriro Otxoa)

Ez al dek erantzunik..?

OTXOA

Zertarako erantzun nere itzari sinistuko ez badiozute..?

(Zearo suminduta eta lur-jota)

EPAI-MAIEKO BATEK

Otxoaren aurkako susmoa bada. Susmo oien arrazoibidea Katagorriren eskutik datoz...

Poza dario ezpañetatik eta Otxoaren etsai agertu da...

MAIKO BESTE BATEK

Otxoaren semeak ere argibide litzazke auzi onetan.

GARZI

Dakartela nagusiena.

(gudari batek irten eta laister Martin dakar eskutik elduta Aita ikustean zotinka negarrez asten da)

Ez izute, ume, eta nere galdereiri erantzun: zure aitak iñor etxean artu al zuan gauetz.

MARTIN

(Zotinka)

Kontu-kontari ari zitzaigula, gizon bat sartu zan etxean.

GARZI

Geiago zer?

MARTIN

Lotara bialdu ginduzen aitatxok.

GARZI

Eta, gero zer gertatu zan?

MARTIN

Gabean aitak esnatu ginduzen, Joan arrapatu zutela

GARZI

Ogetik jeiki ziñeten?

MARTIN

Bai, jauna, eta zaldia topatu nuen ikuilluan odoletan etzanda eta gero aitak Katagorri ots egin zion

GARZI

Zertarako?

MARTIN

Zaldia eskatu zion eta ez zion eman nai eta orregaitik biak burrukan asteko jarri ziran..

GARZI

(Katagorri)

Zer diozu, Katagorri?

KATAGORRI

EGI UTSAK DIRALA. Susmoa artuta nengoan eta igarri nion Otxoa itxurak egiten ari zala

GARZI

Zer diozu, Otxoa?

(Otxoa ixilik, burua makur).

Gaizki zoaz.

(Maikoeiri)

Zuek zer diozute?

MAIKO BATEK

Ez dirala gauzok bear aiña oraindik argitu. Otxoa zigortzeko eta urkamendira eramateko, argi geiago bear degu. Orainarte izan de bezelako izanda Albitxuko jauna ergibide geiagorik gabe ez nuke auzirik erabakiko...

GARZI

Eta, besteok zer?

BATZUEK: GEIENAK.

Ala dala

GARZI

Ondo da Argi geiago egin artean, Otxoa giltzapean gordeko degu. Eraman presondegira. Gaurko lanak egin ditugu, jaunak.

(Otxoa daramate ekarri duten atetik. Erabakia ez zaio izan gogoko Katagorri. Arpegiko barreak usatu zaizkio. Illuna eta amorrua pozaren orde. Erakutzi beza kamarak Katagorriren asarre-aurpegia). (Jendeak irtetzen du gelatik: Garzi Lupiz eta maikoak gelditu dira eurak bakarrik)

Otxoak zintzo jokatu du beti eta orain on-ela- korik ezin nezake errez sinistu.

BATEK
Ezin genezake, besterik gabe, erabaki gaizto- rik artu, Otxoa bera dalako epaitzekoa...
BESTE BATEK
Baiña, errudun gertatuko balitz, orduan zigor guztiak gutxitxo.
GARZI

Ziur egon jaunak; ori ala bada nere eskuz neronek urkatuko det.

(ateraiño eldu dira Maikoak zurubian beera asi dira Garzi bertan gelditzen da)

Agur. jaunak.

BESTE EK

Agur.

19.-Tiebasko gaztelua.

OFF/. Iruñatik ordu beteko bidean dago Tie- basko gaztelua sorkalde aldera Ate nagusitik

sartuta eskubira ikuillua dago zaldi eta mandoentzat. Erdian zurubia gora igotzeko eta onen gibelean gudariantzako gela zabala gazteluaren neurrian. Ezkeretik sutegia dago. Iru gelak dute bakoitzak bere atea Sutegia bearrezkoa da gaztelu, torre edo fortaleza batean eta Tiebask ere badu berea

20-Sutegia egunez.

(Errementaria, larruzko aurre-mantal bat gainean duela, txingururan ari da bumi guri bat maillutkatzen. Sutegia aurrean. Semeno eta Borjaren erraiñuak.)

BORJA

Zertarako da sutegi bat gaztelu batean?

SEMENO

Tresnak zorrotzu eta konpontzeko. Erabiliatzat ondatu egiten dira eta amoztu ere bai. Noizik beren errepaso bat eman bear zaie.

BORJA

Au da sutegia? Lau parete ditu eta zulo bat urarekin gainean...

SEMENO

Parete oien tartea arri-kozkorrez betetzen da ia goraiño; baiña, oiñerdi bat bezala lodian, arrien gaieñetik, ikatz-atsa ipintzen da Eta, or ikusi dezun aska ori oiñ betekoa da Ura du buzteñiken naastuta eta ur ori erratza txiki batekin suari botatzen zaio garra aunditzen danean, sua tximinitik gora joan ez dedin, guritzen ari dan bumira baizik...

(Errementariak Semenok diona egingo du)

BORJA

Aspo ori aundia da

SEMENO

Aizea ematen dio suari eta oneri ura buztinakin botatzen zaionean, ez da ikatza arrotzen.

BORJA

Eta arrizko aska aundi ori zertarako da?

SEMENO

Bumia tenplatatzeko. Tresna berotuta gero, erdiotzik dagoanean, idi-adarra kxtzi tresnarekia Tresna enez txirristatzen bada orduan ondo tenplatua dago eta ur otzetan sartu.

BORJA

Errementaria txingudian dabil lanean.

SEMENO

Txingudia egur baten gainean dago; sumilla esan oi zaio eta kana-erdi inguru lurpean sartuta dago. Ondoan daude maillua, maillu aun-

dia epaia tenazak eta abar. Bazter artan daukazu egur-ikatza eta galbaia autsa kentzeko.

BORJA

Eta, arri borobil ori?

SEMENO

Ori esterea dezu, arri biguñakin egiña Burnizko ardatz batek jasotzen du eta eskubiko ankarekin eraginda dabil. Azpian askatxo bat du urarekin. Ur ortan bustitzen da esterearen barrena bueltaka dabil, zorrotzen ari dan erremientari ura emateko. Baina, errementaria lan askorekin dabil eta utzi daigun pakean. Artu dezagun zurubia eta goazen mailletan gora (Semenok eta Borjaren erraiñuak zurubian gora galtzen dira)

21/-Gazteluko ienengo solairuko gela aundi bat. Egunez.

(Ormak arrizkoak. Sartzeko, ate lodikote bat Aurrean leio estu bat, aldamenetan arrizko eser-lekuekin, leiotek kanpora begira egoteko. Gela-erdian iru kana luze eta kana bete zabaleko mai bat, intxaur beltzez eser-aukiak bezela Ormeetan gudarako tresnak: bai ezpata eta bai aizkora, bai azagai eta bai burnizko bola-zaarrak esku-leku baterri lotuak katez... Baita burnizko izkutuak burrukan norbere burua gordetzeko.)

(Gela-erdian Tiebasko Jauna; bizar zuri oparoa, begiak urdiñ, urteetan aurreratua ala gerrak ondatua.. Berarekin guk ezagutzen degun Axari).

T.JAUNA

laio aiz i benetan, Axari; baiña, arazo onek ondo irtengo digula usten al duk?

AXARI

Ez bildurrik izan; gaur bertan emen izango dezu, zalantzarik gabe.

T. JAUNA

Salatariak edonun zeundek, Axari.

AXARI

Geureak ere bai eta orretxegaitik, ziur nago, gauerako ekarriko dutela

T. JAUNA

Ez neuke besterik nai, Lazkauko jauntxoari adarra jotzeko. Semea bizirik eraman nai badu, urre ederrak eman bearoko ditu ordaiñetan. Bildur bat diat, Axari eta auxe dek: Erregearen ordezkoa etorriko ez ote dan egun auetako batean... Gudariak bear dizkik, gaztelarrekin darabilen burrukarako... Nik gudariak egoaldera bialdu eta gero, zer...?

Begiratu bat emanda gero, sartzen da barrura ixil eta begirunez, anka-punttatan. Beti begirunez.)

BIDEZKARIAK

(Umeen lo-gelara begirata gero)

Lo dago gizarajo au. Nabillen kontuz eta ixil, bada-ez-bada ere... Orduak aurrera dijoazkit. Onezkero Naparroan bear nuen. Katagorri dala eta ez dala emen nago oraindik. Gauerdia izango da Emen bear zuan. Kanpoko atea irikiko diot.

(Ala egiten du eta bitartean ikusi-aldi ematen die baztar guztiei)

KATAGORRIK

(Sukaldeko atetik burua agertuz)

Or al aiz, Axari?

BIDEZKARIAK

Aspaldi onetan ire zai, Katagorri.

KATAGORRIK

(Barrura sartuta misterio aundiz)

Esan bezala Semeno, Lazkanoko Jaunaren semea, an dezute Olazaguti inguruan. Urdian-go zulora joana dek ixillean Perizerekin. Ori jakiteak iri ez dik okerrik ekarriko, onurak baizik. Ontzako urre-ederrak jasoko dituk. Neretzako ere zer-edo-zer izango dek. Zati bat orain nai nikek...

BIDEZKARIAK

Tok poltza Baiña, orain zati bat eta gero bes-tea.? Ez diat tutik ententitzen.

(Poltza emanaz)

KATAGORRIK

Oraintxen ikusiko dituk nere asmoak.

(Poltza artu eta sutokiko suarri atzean gordetzen du) (Poltzari begiratu) Au neri eskeiñitakoaren erdiak ere ez dek. Bestearen erantzuna ik ereak kobratutakoan izango diat. Bitartean emanidak ire ezpata ori ere. Dana osorik kobratutakoan, atzera biurtuko diat ire eskue-tara

BIDEZKARIAK

Ez diat antzik ematen; dana dala tori nere ezpata, ez bait dut gaur bearrezko. Eta, ibilli ari bizkor, berandutzen ari zaigu-eta

KATAGORRIK

Bai, gure asmoa bete daigun.

(Beste gabe, ezpata sutondoan utzita, sartu dira biak umeen lo-gelan. (Joan txikia aukeratzeko dute eta kontuz ateratzen dute ogetik eta estalki batekin bildu. Sukaldean berriro dira-

nean esnatzen da umetxoa Iriki ditu begi beltz larriak baiña ez diote garraxirik egiten utzi. Katagorrik eskuarekin estali dio agoa Umea bidezkariari emanaz:)

Artzak eskuetan. BIDEZKARIAK

Lenengo zaldia atera bearoko det ikuillutik.

KATAGORRIK

Goazen ba.

OFF. Bidezkariak, Axari naparrak, bere zaldia ateratzen du ikuillutik astiro-astiro, zaratarik gabe. Zaldi-gaiñetik umea artu eta illunpean galtzen da Naparroako bidean. Katagorrik badu oraindik lanik ikuilluan. Otxoari alditun okerkeri guztiak egingo dizkio. Ikuilluan sartuta dabil, Bidezkariak alde egin zigun unetik. Badator sukaldera

KATAGORRIK

Otxoa madarikatua Orain dituk nereak. Nere atzaparretan erori aiz. Eta pago batean min-gain-luze ikusten ez auten artean, ez diat pakerik izango. Arrotuari orain jaunaren gazteluan i bezalakorik ez daia-ta.. Galbidean jarri aut.Ire odolaren egarri nauk. Egarrri bizia nerea.!

(Parre tristea ezpañetan eta gorroto bizia begietan)

Ire ezurrei agur egitera joango nauk beleak garbitukoan. Deabruagaitik zin dagit, nere itza beteko dedala Ara nere argibidea!

(Ori esanarekin batera, naparrak emandako ezpata, lurrean sartu du indar guztiaz. Ondoren igesi doa danbada ateari emanaz. (Zaratar Otxoa dator sukaldera krisaillua eskuetan)

OTXOA

Zer ote zan ori? Zertan ote dabil gure bidezkaria?

OFF. Otxoa mandiora igo da eta ogea utzik. Kanporako atera doa eta irikita arkitzen du. Sukaldera dator berriro.

OTXOA

(Krisaillua eskuan)

Alde egin digu. Orren azkar joan bear ote zuan ba? Nik ez det lo-saio aundirik egin. Goizaldea oraindik urrun dago.

(Krisailluaren argira ezpata ikusten dut zutik lurrean sartuta Eskuetan artu eta krisailluaren argira begiratzen dio. Arrituta)

Napar ezpata! Tiebasko gazteluaren ezauga-

orrelako kunplimenturik nerekin izango. Nor naizen ez dakizu... Nere Jaunak ondotoxo ordainduko dizkit gaurko neke auek. Lazkanon biar jakingo dute ni gaur emen izan naizela eta ortik etorriko diran okerrak nere etsaia-rengana jo dezatela eta ez nere lagun Axari-rengana...Auzoko Axari gero ere lagun bear det..

OTXOA

(Eskuetan gazta, ogia eta sagardoa ditula sartzen da eta mai gaiñean utziko ditu)

Ez da gauza asko. Apari-legetxo bat egiteko aña bakarrik. Zorria iltzeko.

BIDAZKARIA

Eskerrik asko, berriz ere. Naikoa da (Beste gabe jaten asiko da. Otxoa bere aurrean eseriko da)

OTXOA

Eta, Larreatik zer berri?

BIDEZKARIA

(Bere kolkorako) Onek zeukak Larreako kontuen berri jakiteko gogoia eta nik osta-osta dak'rt Larrea nun dagoen.

(Otxoari)

Ba, an gabiltza Beteluko napparrekin burruka bizian... Joan astean berrogei txerri, lau bei eta zortzi beor arrapatu dituguz Napparroako lurraldean, Aralar mendian.

OTXOA

Guri berriz, eurak arrapatu digute artalde oso bat joan dan astean eta orain amabost Segurakoei Napparroako Merinoak ogeita amaika mando kendu dizkie. Ordañak artuko dituzte-la uzte det. Gaiztoak dituk benetan...

BIDEZKARIA

Izan ere, guri nundik Kalte egingo dabilta beti napar alen oiek..!

OTXOAK

(Zutitzen da)

Zure zaldiarekin astuta nengoen. Pentsu on batek ez dio kalterik egingo. (Badoa ikullu atetik)

AMONA

(Une artan amona agertzen da lo-gelatik. Kri-saillua eskuetan)

Gabon, jauna. Zure baimenarekin lotaratzera noa

BIDEZKARIAK

Gabon, etxeoandrea.

OFF. Aldameneko lo-gelan Otxoaren lau umet-

xoak, biñaka oge bakoitzean, lo daude aingerutxuekin amesetan.

(Bidezkarria bere aulkitik jeiki eta lo-gelan sudurra sartzen du)

Ementxen daude laurak. Ederki, ederki...

OFF. Solairutik zintzilik dauden saiaski eta urdaien itzalak dantzan dabilta suaren argira. Bidezkarria kopeta-illun dago bere aulkian.

OTXOA

(Ikullutik dator)

Lotaratu nai dezunean mandioan daukagu gela ordeko bat. Erakutsiko dizut nai dezu-nean.

BIDEZKARIAK

Bai, banoa Nekatuxamar ere banago-ta (Mandioko atetik gora dijoaz. Kamarak segitzen die. Buelta eman eta suari begiratu)

OTXOA

(Jetxi eta sukaldera dator, sutautsak pillotzeko, sua estaliz. Bitartean onela dio)

Etsairik ez dedilla sartu sukalde onetan eta aingeruak dantza egin dezatela bere inguruan.

OFF Orrela esango ez balu, bere arbasoen animak aurka edukiko lituzke; suaren bearra bait dute gauez, geuk egunez bezala. Gauerditik aurrera eurak etorriko dira su onen ingurura

(Krisaillua artu eta umeen gelara begiratu bat ematen dio, lotaratu aurretik)

OFF Orduak aurrera doaz. Gau-erdiaren mugan gaude. Etxe-barruan dana da pake. Etxetik kanpora aizea euria eta Mateo Txistu erbien ondoren... Zein dala Mateo Txistu? (Aizeak txistu kanpoan) Aizeak txistu jotzen duanean neguko gau beltzetan, Mateo Txistu bere txakurrekin erbien atzetik dabilela esan oi dute Euskalerrian. Eizerako afizio aundia zuen apaiza dala ere, esaten dute. Meza ematen ari zala, Meza erdikoan, erbien atzetik zebiltzen zakurren zaunkak entzun-da urduri, denak bertan laga eta zakurren ondoren joan omen zan. Arrezkero or omen dabil, eten gabe, erbien ondoren, gau bildugarrienetan batez ere...

(Txistu-otsa aizeak) (Sukaldea illupean, estalitako suaren gorritasunak ematen duen argi apurñoa besterik ez da.) ("Kurrin" sukaldeko atean. Geldiro-geldiro irikitzen dijoo Atearen atzetik Bidezkariaren burua agertzen da.

AXARI

Lazkanokoak ez du ori jakingo. Jakinda ere, zer..? Nik ez diot arreri bildurrik bere semea nere eskuetan dagoen bitartean... Ilda ikusi nai ez badu, beintzat...

T. JAUNA

Ez abil ain oker, Axari.

AXARI

Oker ni ? Ez, jauna zuzen nabil. Geu etxe-barrutik gerala ez degu arren bildurrik.

T. JAUNA

Oste aundiak ekarriko balitu...?

AXARI

Zer oste eta oste-ondo. Oien bildurrik egundo ere ez! Ez aldakizu bere koba-zutoan nai dedan guztietan sartzen naizela.?

T. JAUNA

Benetako axari aiz i, ordea...

AXARI

Laister izango degu emen.

T. JAUNA

Nundik nora jakiten dituk ainbeste Lazkanoko berri? Ez dek sekulan garbi ezer esaten...

AXARI

Oraintxen esan dizut gauza garbi: ba det nik an lagun zaar bat. Nere lagun dan ala nere diruena, ez dakit ori ondo. Dana dala laguna det beintzat.

T. JAUNA

Nor da lagun maite ori..?

AXARI

Katgorri izenez. Arrera ona egiten diote Lazkanoko gazteluan. Ausardia badu eta aundinaia ere bai... Errez dator nere esanetara

T. JAUNA

Lagun ona eta probetxuzkoa

AXARI

Bearrezkoa burruka onetan.

(Ixil-unea Jauna mai-buruan eseri da Axari, berriz, jira-ta-bira dabil batetik bestera, gela osoa pausoz neurrituz. Keskatzu. Tarteko leiorea urbiltzen da eta kanpora begiratzen du, albiste baten zai balego bezela.)

T. JAUNA

Nere kezakak makur-gaitzak d'rtuk. Burutik kendu ezin. Gogoratzen al dek nola dabilen Etxarri su eman nairik..?

AXARI

(Beste mundutik baletor bezela)

Nor?

T. JAUNA

Lazkanokoa.. Nor izango da ba besterik...?

AXARI

Ortan al zaude oraindik. Utzi egiozu pakean Lazkanokoa.

T. JAUNA

Etxarri-aranazek urteoro eman oi zokia pakean uzteko, aurtun ukatu zio. Eskerrak Merinoa bertan zegoalari, bestela ematen dio su erriari... Baira, Etxarri su-labe bat biurtu arte ez omen du lorik egingo lazkaularrak... Maldizio ori botata omen dago... Guregana joko balu, ni Erregeari gudariak bota ondoren..?

AXARI

Tira tira... Oraintxen aspertu nauzu zure betiko lelo orrekin!

J. TIEBAS

Zer nai dek? Gauzak diranez ikusi bear eta arriskuan begiak iriki... Ori dek zuertasuna..

AXARI

Maiz izan oi da zuurkeria bildurraren estalki eta aitzaki.

(Morroia dator eskilleratan gora Atetik)

MORROIA

Jauna, Erregearen ordezkua dator.

T. JAUNA

Bildur nuena gertatu da Gero arte.

(Jauna morroiarekin batera doa Gelditu da Axari bakarrik; seiñale du jakzkan ez dala morroi, nagusi baizik. Batera ta bestera dabil eten-gabe. Mamnarrean ari da berekasa)

AXARI

Ez dituk urteak alperrik joaten, ez! Urteekin batera dijoazkio gizonari ausardia eta odol beroa Soiña oztu eta gogoia auldu... Gero, bildurrari zuurkeri esan, eta orrela dana konpondu- Gure Jaun au ez da emendik aurrerako gazteluaren gora-beerak eramateko gauza_ Orretarako adimen argi, biotz bero eta zaiñak sendo bear dira.. Gizon onek guztiak dizkik zearo galdu-ta... Ezurak gogortu, adimena moteldu eta odola oztu zaiok oneri...

(Leiotik kanpora begira dago une batean) (Bate-tik bestera berriro) Gaztelu onek beste buru baten bearrean aurkitzen da Eta nor izan liteke buru ori neroni ez ba da? Bai, garai eldu zait Orain arte, eskeñi bai baiña eman ez. Itxaroten aspertu naiz. Arriskutik naikoa egin det. Saria bear det orain eta bereala... Bestela, nik egin ditudanak egin...? Ez, alajainkoa.. Emendik aurrera ez noa ifioren sorora alorrean. Gaztelua, besterik ez det eskatzen. Eman bearko..! (Urduri dabil gela neurtuz alde batetik bestera) Asko al da? Nik egiñak gutxi al dira..? Nere nekeak aundiak izan dira eta saria ere aundia

bear zaie. Eta, egia esan, zai egoteko astirik ez det ltxaroten egonda, asper-asper eginda nago. Garbi itz egingo diot eta erantzun garbia bear det. Emateko asmorik ez badu, esan dezala argi. Nere gariak eldu dira eta biltzeko garaia ere bai.

(Gogo beltz batek illundu dio Axariri aurpegia Begietatik sua dariola jarri da)
Ez al zidak ostoporik bidean ipiñiko...! Polita legoke..! Orain arte bere mandioak betetzen jardun det; emendik aurrera beste baten mandioan nereak bilduko ditut. Nai badu eta nai ez-badu. Ez al dut ondo merezia.? Aspertu naiz besterenak egiten; egin dezatela orain bestek nereak. Bere alabaren eskua bear dut orain bertan! Ez al didate ukatuko...

OFF/. Zurubian gora Tiebasko Jaunaren alaba dator. Umetxo bat dakar eskutik. Gazte liraña Argizari kolorea du. Eguzkiak jotzen ez duen mazustaren kolorea Begiak urdin ditu eta illematasak luze eta beltz. Aitaren begiak eta amaren tximia. Azala beltzarana eta biotza sentikorra moroarteko bere amamarenaren antzera Bere ama egoaldetik etorri zan Tiebasko gaztelura, Tudelatik ekarria Amaren ama moroa zala zurru-murrua sortu zan Tiebasen, etxekoandre berria Tudelatik ekarri zutenean. Soiñeko luzea dakar eta gerria estua Lore, gazteluko alabeak.

(Kamarak lagunduko dio bidean)
(Axarik atakan ikusi duanean onela dio bere kolkorako:

AXARI
Arrera ona egin bearko diot eta aurpegi alaia ipiñi.

LORE
(Umetxoari begiratu bear aretan ez du Lorek Axaririk ikusi sartu dan artean).
Emen al ziñan...?

AXARI
Ementxen zure zaLAspaldian ez nuela zurekin itz-jario gozorik egiteko aukerarik-eta..

LORE
(Berekiko)
Betikoa.. Sinistuko diotelakoan...Zeren ondoren dabilen badakit...

AXARI
Itz egidazu, Lore... Zuretik darion ezti gozoa ez eidazu uka..

LORE
Aita nun da?

AXARI
(Oso goxo)
Errege-ordezkoaren billa joan da.
(Lore alde egiten asi da)
Nora zoaz? Zaude nerekin apur batean...

LORE
(Illun)
Zer nai dezu?

AXARI
(Lorek eskutik dakarren umetxoari begira)
Ezkon-opari ederra ekarri ez badizut gero nik...

LORE
(Umea aitatzean biguntzen da Lore)
Gaixoa.! On-ona da mutiltxoa.. Nundik ekarri dezu..?

AXARI
Badet nik Lazkanoko Albitxu baserrian lagun bat... Anek utzi zidan semea..

LORE
Eta, amak bere semea ekartzen utzi dizu..?!

AXARI
Ez du amarik izan bear...

LORE
Esaten nuan ba nik... Gizona izan bear bere semea etxetik kanpora bialtzeko..!

AXARI
Gurekin konfiantza duen seiñalea...

LORE
Ez txikia ere, orrelako umetxo bat iñori emateko...

AXARI
Uste oso-osoa du guregan. Jostallu polita izango dezu...

LORE
Jostailua? Ama izango nazaio. Banoa baztarrak erakustera ia apur bat alaitzen daa

AXARI
Negarrari ematen badio, astindu zazu..!

(Lorek alde egiten du. Axari bakarrik)
Ez du nerekin eskontzeko gogo berorik...Bo..Beretzako okerrago. Nai badu eta nai ez badu, nerekin eskondu bearko du. Aspalditik eskeiñi zidaten eta berarekin batera gaztelua Nere elburura iritxi naiz. Nere garaira eldu naiz eta ez det denbora alperrik galtzeko gogorik. Neri adarra jo..? Ez onek, ez bere aitak, ezta beste iñork ere gaztelu onetan.

(Leiotik begiratzen du berriro)
Eginkizun aundia bete deL Orra laznakoko semea atzemanda dakarte. Nere epea bete da Orain edo sekulan ez!

(Korrika alde egiten du zurubian beera)

OTXOA
Zergaitik diozu ori?

MIKEL
Zumin batekin anka-zaiñetan ederrak eman zizkidalako atzo eta urrungoan aizkoraz joko nindula. Nik bildur diot, aitatxo...

OTXOA
Egingo ziñun okerren bat.

MIKEL
Bere etxe-ondoko belardian jolastea besterik ez, aitatxo.

MARTIN
Neri ere etxe onetan danok giñala sugekumeak esan zidan an bertan...

OTXOA
(Oldozkoi eta berekasa)

Zorioneko belardi orrek lanak eman bear dizkigu oraindik. Gure beiak larrera sartu dirala eta ez dirala, beti badegu eztabaidaren bat.. Aspalditxo onetan zer gertatzen zaioan ez dakit; baiña asarre bizian darabilkigu. Ni ikustearekin batera, sua dariola jartzen da Bigun egiten badiot, sutsuago oraindik... Bekaikeria sortu ote zaio barnean gure auzo oneri..? Gure azpitik ibilli-bearrak erretzen ote dio barrua.?

(Une artan dan-dana etxeko atea Otxoa bere aulkitik jeiki eta atera dijoa onela esanez:)
Aurrera Sartu, sartu aurrera; gure baserriko atek zabalik daude beti bidean datorrenentzako.

BIDEZKARIA
Eskerrik asko, jauna
(Berrogei urte inguruko gizona da Kapusaia burutik beera abarkak amantarrekin, gezia eskuan eta ezpata gerrian. Bustia dator baiña ez ainbeste).

OTXOA
Pasa sukalderañio. Martin, aulki bat jaun onentzat.

(Mikelek berea lagatzen dio)
Jarrai zaitze sutondoan. Kendu kapusaia eta amantarrak. Esne tanta bat berotuko dizut.

(Bidazkaria jartzen da Martinen aulkian, baiña ez du ez kapusairik, ez amantarrak kentzen, Otxoa kaikua artzera doa)

BIDEZKARIA
Ez, ez det esnerik nai. Zorigaiztoko gau onetan bidean gelditu naiz iñorako ez nintzala Larreatik netorren Olazagutira Naparroako

Merinoa omen dabil inguru aietan eta pizti txar ura zertan dabilen jakin nai...

OTXOA
Gureak ere andik dabiltza
BIDEZKARIA
Bai, Lazkanoko Jaunen seme Semeno ixilik joana dala, esan didate...

OTXOA
(Arri-ta-zur)
OFF Nork esan dio ori oneri..? Gutxiak dakite Semeno Olazagutira joana danik. Gure artean konfiantzazko gizona izango degu au. Gure artekoa beintzet bai. Ixilik gordeteko agindua artuta gendukan.
(Bidezkarriari)

Larreakoekin artu-emanetan izan gera beti; baiña, zure gomutarik ez det. Ez zaitut gogoratzten...

BIDEZKARIA
(Sutondoan eserita dago suari begira)
Ez da arritzeko, asko gera-ta Larrean. Larreako gaztelua Lazkanokoa bezin aundia eta ederra da..

OTXOA
Esnerik nai ez badezu, gaztai apur bat ekarriko dizut
(Une artan amona sartzen da sukaldetan)
Ama, umeak totaratu.

AMAMA
Tira umetxoak, jaun oneri agur esan eta lotarra..
(Umeak jeiki eta badijoaz amamarekin lo-gelara)

UMEAK
Agur, jauna Ondo lo egin. Agur, aitatxo, etorri musu bat ematera
BIDEZKARIAK
Ume ederrak dituzu.

OTXOA
Bi urte da ama galdu zutela. Ezkerrak amama bizi dutenari... Baiña, berriketari utzi eta gaztaia ekartzera noa

(Joaten da lo-gelara gaztai billa bertako kutxan ditu-ta)
(Sutako kanpaitik egurrezko txali bat artu du gaztaia eta ogia ekartzeko)

BIDEZKARIA
(Berekasa)
Biar berriro etorriko banintz, ez zendukea

OTXOA

-Alkar artuko ote dezute guztiok? Zuk, Joantxok, zer ipuin nai dezuzu?

JOAN

-Beigorritxuarena nai det. (Irriparrez)

BESTE IRURAK

-Orrek ez zian balio...
-Ori askotan entzun degu...
-Ori...

(Dana da protestatzea eta txiari amor ez ematea).

OTXOA

Ixilik denok. Gure poxpolin txiki onek eskatu diguna emango dizutet.

(Bere magalean artzen du eta begietara begiratzen dio)

Zure amaxoren begiak d'rtuzu. (Bere kolkora ko. Ma'rtekor).

MIKEL

Asi, aitatxo

OTXOA

Bein Atxubitetxeko alabea bei-zai omen zegoen Aralarren eta bei-faltan etorri omen zan etxera Biraio egin zion ugazamak: ez zala geiago etxean sartuko bei-gabe... Illunarrean bei-billa joan omen zan eta billatu zuan beien figura gorri-gorria eta eldu zion isatzetik eta figura arrekini sartu zan leize-zulora. Mari agertu zitzaion beigorritxo baten antzera Neska ez zan aspalditxo batean geiago agertu.

MARTIN

Ez al zan geiago agertu iñoiz?

OTXOA

Zulo aren atakan ikusi omen zuten artzaiek illea orrazten. Esan zion irteteko kanpora zulo artatik. Eta, neskak ezetz erantzun. Txerri gorri bat zeukan aldamenean eta ura esnatzen bazan, galduko zitula guztiak eta alde egiteko.

SALBATORE

Zer egiten zuan neskak leize-zulo aretan?

OTXOA

Ari baten adarretan urresko matasa, ardatzean egin, lixubea jo, ogia erre Mari Muru-mendiko Dameak, Anbotoko Sorgiñak, agintzen zion neurrian.

MIKEL

Eta, an dago oraindiko?

OTXOA

Neska eder bat eginda gero, etxera bialdu zuan Mariak eta etxerako saskitxo batean, ikatza eman omen zion etxerako...

MARTIN

Ikatza? A zer gauzea...

OTXOA

Baiña, leizetik atera zuanean, ikatza urre biurtu zitzaion saskitxoan.

SALBATORE

Mari, orduan, ona da.

OTXOA

Ona eta gaiztoa. Biak betera. Leze-zulotik sugarretan ateratzen danean, ez da goxogoxoa egoten.. Orduan bialtzen ditu tximistak eta arriak gai guztiak ondatur...

MARTIN

Garia ona da aitatxo. Egia al da jentillek asmatutakoa dala garia?

OTXOA

Jentillek asmatu eta kristauk arrapatu Ataungo koba batean jentillek bizi omen ziran eta sekulako gariak biltzen omen zituzten. Bealdeko lurretan kristauk ez zuten gariarik eza gutzen eta Sanmartintxiki igo omen zan bein aien kobara eta berealdiko gariak ikusita apustu bat egin zion jentillei zeinek salto audiagoa egin gari-pillo gaiñetik. Jentillek errez egin zuten gaiñetik salto; baña Sanmartin-txiki gari erdian erori zan eta zaramazkin bota aundi aiek, osorik gari-alez bete...

MIKEL

Bai ederki egin zula. Zergaitik daukagu ikuilluko atean karda-lorea?

OTXOA

Karda-lorea eta aizkora, biak dira etxea tximistatik gordetzeko. Tximistak okerkeri aundiak egiten bait ditu. Gabonetan Etxorroi baserria erre zan tximistak jota

MARTIN

Naparrak baiño okerkeri geiago egiten al ditu tximistak?

OTXOA

Ez dakit zer esan ere: tximistak asko jotzen bagaituzte Txindoki mendiaren inguru onetan, naparrak geiago oraindik. Aaztu zaizute joan dan urtean, emen bertan, Iramendiko gaiñean, Enparaundiko Erramus urkatu zutela...?

MIKEL

Eta, auzoko Katagorri naparra al da, ba..?

(Semenoa eta Borjaren erraiñuak gelaren baztar batean testigu)

22/-Etxeko atarfan. Egunez.

(Semenoa dakarte gudarien artean lotuta Lerdan eta kopetillun)
(Atarian axari zai)

AXARI

Ongi etorri, Semeno, zure kabi gozo onetara... Aspaldiko zorra diak. Nik zauritutako basurdea ik iaso alajaiñetan eta gaiñera nere bizkaretik parre eragin... Arrapatu aut basurda-kume ori. Egizak orain parre... Arroputsa ire aurrekoak bezela. Guztiak menperatu nai Kastillarekin buru bat eginda.. Beti Nafarroaren aurka... Nere oinpean bear dek... Nere txanda eldu dek... Itzik ez al dek..!

GUDARIAK

Ba mingaiña barruan du. Bere lagunak agotik kanpora du berea Arbola baten urkatu degu.

AXARI

Ondo egiña eta beroneri ere beste orren beste egin baziozuten, obe. Laga gu emen eta zoazte, bi ez beste guztiok, zuen gelara deskantsua bearko dezute-ta. (Bi gudari gelditzen dira eta besteak badoaz erdiko atetik, zurubi atetik.) Oddkiak ordaiñetan, Semeno. Nere eskue-tan erori aiz basakatu baten antzera Egizak orain parre..! Bildur al aiz..?

SEMENO

Askatu lokarriak eta ikusiko degu emen nor den bildurtia

AXARI

Zoroa naizela usten al dek, iri lokarriak askatzeko..?

SEMENO

Orra bildurra nork agertzen duen. Ire bildur..? Noiz..? Basoan basurdearen ondoren, Aralar-ko oianean, alkar jo genduanean..? Zergaitik ez itzan orduan nere aurrean aiñ arro jarri..? Testigurik gabe, biok bakarrik, aurrez-aurre, zergaitik alde egin oan basurdea nere eskuetan utzita..? Nere geziaren aurrean dar-dar ikusi induten basoko pagoek..!

AXARI

Makillaldia irabazten ari aiz.

SEMENO

Egia beti mingarri. Ezagun dek ire jatorria.. (Axarik ez dio itzak amaitzen utzi. Jo du aurpegi-an).

Lotuta dagoanarekin gogorkeria.. Zaldizaiña izan aiz i beti!

AXARI

Mingaiña moztuko diat.

SEMENO

Gizon eta zaldun baitzake, nere eskuak askatu eta ezpata eskeiñiko eidakek.

AXARI

Sare barruan arrapatu aut eta sare barruan bear-ko dek, katamotz orrek. Nere oinpean aut Semeno.

SEMENO

Gezurrak irten dik: ni Etxeko jaunaren menpean nauk. Ez, ire menpean.

AXARI

Biok bat gaituk.

SEMENO

Orduan, a zer bikotea..!

AXARI

Arro ator... Joango zaizkik arrokeriak emendik irtetzerako...

SEMENO

Lotuta dagoanarekin arro... Lazkano aldean ez zerazte zuek aiñ arro agertzen..!

AXARI

Egun gutxi dira an izan naizela I Olazagutin itzala zeñiek esan zidan usten dek lazkaure batek ez bada..? Lagun onak zauzkat nik Lazkanon..

SEMENO

Eurak ez ditek, ba, iregan lagun onik billatu...

AXARI

Eta, nik neurekin eraman izan oi ditudan dirue-tan...? Oientzako ez da ate itxirik... Motelak bizkortu, itxuak argitu, errenak arindu, argalak indartu, okerrak zuzendu, zuzenak okertu... orra diruaren zenbait aalmen... Urre-gorriaren dizdira ikusi orduko, leialena ere salatzaile biurtzen dek. Orrenbeste jakingo dek ik ere.

SEMENO

Tamalez, bai.

AXARI

Diruak lillura sortzen dik bamean eta zuen artean badiat nik diruak lilluratutako bat. Zuen kabian sartzeko ausardia bear dek eta neri ez zait falta izan... Salatzailea nor dan jakin nai dek..? Emango diat gusto ori: Lazkaumendian, Aralar-bidean, bada karobia aldamenean duen baserri zabal bat..

SEMENO

Gezurretan ari aiz. Albitxukoak ez nau zekulan salduko!

AXARI

(Kantuz letanien antzera)

...okerrak zuzendu, zuzenak okertu...

SEMENO

Alperrik ari aiz.

AXARI

Leialena ere saltzaille...

SEMENO

Alperrik abil.

AXARI

Probak eta argibideak bazetiat..

SEMENO

Ez diat tutik sinisten.

AXARI

Iretzat okerrago.

(Une orretan Tiebasko Jauna agetzen da zuru-bian, beera datorrela Berekin datoz Erregearen oredezkoa, eta Lore).

T. JAUNA

Emen al zerazte?

AXARI

Bai. Oraintxen nengoen zuri berri emateko.

T. JAUNA

txaron apur batean jaun au agurtu arte.

(Gazteluaren atarian bertan ipiñi dio zaldia gudar-
bategi batek. Alde egiten du Erregearen Ordezka-
riak.) (Agur egiten diote)

(Semenori)

Ongi etorri gure etxera, Semeno.

(Axariri)

Lorek ikusi ditu sartzan eta albistea ematera
etorri zait.

AXARI

Ez neuzun esaten..? Ara gaur bertan nola eka-
rri duten.

T. JAUNA

ALA DEK BAI; ALA DEK. Orain joan eta egi-
zek Lazkanoko gora-beerak.

(Axari ikuilluko atetik sartzan da zaldia aukera-
ratzera Bitartean beste guztiak gora doaz. Gero
Axarik irten eta alde egingo du zaldian)

23/-Tiebas Gazteluko gela nagusia. Egu- nez.

(Guztiak atetik sartzan dira)

T. JAUNA

(Gudariei)

Semeno askatu. Lazkanoko semea ez dago
ondo lotuta.

(Semenoa askatzen dute eta gudariak alde egi-
ten dute. Bi geldituko dira atean kanpotik zain-
dari)

LORE

(Semenori begira-begira dago. Aitari maiteko
onela diotza)

Jaten amango al diot; goserik izango da-ta

T. JAUNA

Bai, Lore, emaiozu jaten.

(Lorek alde egiten du jatekoaren bila).

(Semenori) Zeure etxean zaude, Semeno.

SEMENO

Neure etxean..? Pozago ikusiko zenduteke guz-
tiok nere burua pago batetik zintzilika.

T. JAUNA

Ori ere nere esku dago.

SEMENO

Zuk ni urkatu..? Bizarrik ez dezu...

T. JAUNA

Ez nazazula berotu... bestela gaur bertan egin-
go det lan ori.

SEMENO

Ondorenak gogoratu eta zatoz orduan ni urka-
tzera.!

T. JAUNA

Tiebasko Jauna argizarizkoa dala usten al dek? I-
re lagun Periz illa dek eta i iltzeko arriskuan...

SEMENO

Zaunka asko egiten duen txakurrak...

T. JAUNA

Berutzen ari nauk ire arrokeriarekin... Itzak neur-
tu, mesedez...

(Semenok bere burua arro jasotzen du Jauna-
ren aurrean. Alkarizketa au Lorek etendu gelan
sartzean. Gaztaia ogia eta ardoa dakartzki
eskuetan eta maiean uzten ditu).

LORE

Ara emen gosea iltzeko aiña.. Beste zerbait
nai badezu..?

SEMENO

Eskerrik asko. Zure aitak eskeintzen didana
baiño ohea dezu au.

(Semenoa maiean eseri eta jan. Bitartean Lore
berari begira.)

T. JAUNA

(Bere kolkorako)

Arroa duk Lazkanoko kasta au. Ez liteke burua
makurtuko ilda ere. Barruko nere gorroto bizia
asetzeko une egokia eldu zait Urkatu ere urka-
tuko nuke; baiña gero euren atzaparretan ero-
riko bagiña... Neri aurpegi eman ume mukizu
onek! Alaz ere obe izango degu onen trukean
abere mordoxka bat ateratzea..

(Semenori)

Emendik alde egiteko asmorik ez artu, bizia
galduko zenduke-ta

(Alde egiten du eta ate-ondoako gudariari ezer
esaten die).

LORE

(Lore eta Semeno biak bakarrik. Semeno jaten

zam de Lazkano" dio Iruñako Camara de
Comptos'en dagoen liburu zaar batek. Forta-
leza itz ori oraindik ere lazkaotar baserri-
arek beuren gogoan dute eta orrela deitzen diote
Beebein baserriaren azpitik dagoen soro
bateri, muiño borobil batean. Muiño orretatik
ikusten dira bai Ataungo bidea eta baita ere
Segura aldetik, Olaberriaren zear, datorrena Bi
bide oiek zituzten napparrek Lazkanori eraso-
teko. Eta 1331 an eraso ziotenean, Seguran
zeukaten napparrek euren kuartel jenera-
la1936an ere, bi bide oietatik etorri ziran
reketek eta falanjisteen erasoak: talde bat Etxa-
rri-Aranazetik Lizarraustiko atera eta andik
beera Ataunera, Ataundik Lazkanora; beste
taldea Alsasutik Zegamara eta Seguran zear
Beasainera eta ara eldu baiño lenago Olabe-
rriatik Lazkanora Bi bide oiek ikusten zitun
Semenoren etxe-fortalezak.

(Kamarak gaztelu baten ormak erakutsi eta
ondoren Beistingo muiñotik ikusten diranak
Ataun aldera eta Olaberri aldera).

11/-Albitxu baserria. Egunez.1329

OFF/ Albitxu, Goierriko baserrien antzekoa
da Sarreran, kanpotik, liñarria topatuko degu.
Liñarri orren gaiñean jotzen zuten, liño-
mazoarekin, eunezko soñeñoak egiteko bear
zan liñoa Aurrean, sarrerako atea Atalburuan
egurrezko gurutze txiki bat josita Erramu-
egunean bedeinkatutako erramuarekin egi-
ña.. Sarrerako ate onez gaiñera badira beste
bi ate ere: bata ikulluko atea eta bestea man-
diorako atea Sartu gaitetzen ikullu atetik: ate-
atzean akuilluak eta lurtean uztauria Beste ate
bat sukaldara sartzeko eta parean ikuillua
etxe aiñako luzea Ikuillu eta sukaldearen
bitartean egongo dira nekazari-lanabesak:
segea, sega-potoa itaia lastoa mozteko
epaia, laiak, atxurrak aizkora eta abar... Oien
ondoan ganadu-janak eta goiko solairuan
gari, baba eta ganaduari emateko beste aleak.
Ezkerreko atetik sartuta sukaldara aurreko
orman sutokia. Sutokian su-burniak suari euz-
teko zabaldu gabe eta erdian eltze-burniak el-
tzeari euzteko. Orma zaarreen auspoa tala-
burnia talomantenu, talo-ola, burrunzia sar-
tagia eta krisaillua Suaren atzean su-atzeko
burnia erdian talaburnia eukitzeko txapaldat-
xo batekin egon oi da. Tximiñiko kanpai-ingu-

ruan pertz oria eta pertxotia tupiñak, almaiza
eta almaiz-eskua kandelarekin eta krisaillua
Sukaldeko paritetik duela atakea, etxe-kan-
poan, labea eta labe-atakararen ondoan labe-
endaia ogia labeetik ateratzeko eta zatari-
endaia labeko sorua garbitzeko. Eskubitako
paretean orromai, paretean zintzilik iriñaulkia
eta orromai-barruan baia iriña pasatzeko.
Beste paretean dago zizallua, apaltxoarekiko
arramarrio txiki bat eta apaltxo oietan egur-
rezko kutxara eta sardeak, egurrezko txalie-
kin... Solairutik zintzilik kaiku eta esne-pertz;
baita zezina eta urdai-zati aundi bat ere. Sua-
ren inguruan urdai bokuak. Lo-gelak atea
sukaldetik du. Ogeak sokazkoak dituzte beu-
ren soruak, bere azpiak, eta gaiñean txuriki-
nezko lastaideak. Oge-ondoan kutxa ta kutxa
barruan kutxatilla Ogearen gaikaldean, gurut-
zea

(Kamarak erakutsiko ditu xeetasun guztiak).

12/- Sukaldara. Gau illuna. Aizea eta kas- kabarra.

(Sutondoan Otxoa bere lau semetxoekin:
amar, zortzi, sei eta lau urtekoak. Alarguna
Ama xaarra, andre argala, lanak menperatuta-
ko baserri-alaba, lo-gelan dabil lastaiak arrot-
zen, umeak lotarazteko. Apari-legea beteta
gaztañak eta esnea taloarekin... Ifar-aizea kee-
zolutik gurutzen zaie tarteka, sutautsa arrotuz...
Aitak palatxoarekin astindu bat ematen dio
suari garra bizitu dediñ).

JOAN

(Txikiena da) (Lau urte) (Umetxoak larrukiz ja-
ntzita)

-Aitatxo, esaiguzu ipuitxo bat.

BESTE IRURAK

-Bai, bai, esan.

OTXOA AITA

(36 urteko gizaseme gordiña eta ede-
rra)(Kapusaia gaiñean du; baita amantarrak
eta abarkak ere)

- Zer ipuin nai dezute?

BATEK MARTIN

-Tartaloena nai det nik.

BESTEAK MIKEL

-Nik jentillena nai det.

IRUGARRENK SALBATORE

-Jentillena, ez; moroen gerratekoak nai ditut
nik.

Burruka luze aspergarri oiek ba zituzten beure pake-uneak... Eta, tarte oietan zer egiten gendun bai al dakizu..?

BORJA

Ez dakit ezertxo ere.

SEMENO

Geure artean burrukak egin. Gu ta gure etsaien artekoak.

BORJA

Eta, zeintzuk ziran zuen etsai oiek?

SEMENO

Etsaia beti izaten da auzokoa. Gure auzoan naparrak bizi dira

BORJA

(Semenori goitik beera begiratzen dio)

Eta, zergaitik egiten zenduten burruka naparrakin? Politika arrazoiren bat izango zenduten..?

SEMENO

(Borjaren itxurak arrituta)

Zer politika eta politika-ondo, gero... Indarrak neurtzea zan geure politika eta bide-batez abereak arrapatu...

BORJA

Lapurretan, beraz...

SEMENO

Bein burrukan asi ezkeroz, lapurretak ondoren datozte...Baña, zuk gure etsai naparrak zergaitik sartu dituzu geure etxean..?

BORJA

Naparrak gure lagunak dira

SEMENO

Geureak ez. Nola liteke lazkanotarren kontra ekartzea..!

OFF/ Ekin zioten luzaroan eztabaidan. Etzuten alkar entenditzen, seireun urteko utsunea baiño aundiagoa zeukaten bien artean...

(Aldara batean Inazio deunaren irudi bat agertzen da sotana bettez. Alkar-izketa artara esnatzen da eta salto arek ere. Salto egitean jantziak aldatzen ditu: sotana beltza utzi eta Amedis eta Galaor'en antzeko jantziekin dator beste biengana. Ona nola ibilli oi zan Azpeiti aldean Arevalotik etorritako Korteko pajea:

"Vestia el joven desgarrado y vano, traje acuchillado de dos vistosos colores, capa abierta calzas y botas ajustadas, espada y daga al cinto, y, sobre la erguida cabeza de rubia

cabellera cuyos bucles calan hasta los hombros inclusive, la gorrita de escarlata (divisa del partido oñacino), tocada de pluma gallarda y ondulante."

Semenok eta Borjak, biak, arrituta begiratzen diote).

IÑIGO

Semenok arrazoi. Gipuzkoarrok beti ibilli gera bat-eginda kastillarekin Naparroaren aurka.

SEMENO ETA BORJA

(Biak batera)

Eta, zu zein zera? Nor zaitugu?

IÑIGO

Zuetako bat eta zuen tarteko bat. Zuen bion arteko tartean bizi izan nintzan. Loiolako semea naiz eta Oñaztarra zuek bezala eta Lazkanotarren senitarteko. Alkarrekin burrukatu gera Lazkano eta Loiola Naparren aurka bai Beotibarren eta baita ere Ondarrabian.

SEMENO

Ori, ori Loiola Gizaseme au ez dakit nundik sortu zaigun...(Borjaren gartik diotza). Gure gizarra guztiak aldatuta dator. Ez ditu ba, gure etxean naparrak sartu..!

IÑIGO

Gu denok oñaztarrek gera eta Kastillari lagun du diogu Naparroa menperatzen Beaumontarrek batera auek ere oñaztarrek bait dira... Leringo Kondea eta Najerako Kondea, biak ditugu lagunak; Agramontekoak, berriz, etsaiak eta napar geienak dira agramontarrek...

(Semenok eta Borja alkarri begiratzen diote eta kiñu egiten diote alkarri esanaz bezela: nungo zoro-etxetik atera ote da pailaso au?)

SEMENO

Ez dizut tutik entenditzen, baiña poztutzen naiz nerekin bat etortzea naparrak gure etsaiak dirala esaten dezunean. Eta, onoko btapel-txiki oneri, neuk emango geure etxeko en berrriak, jakin dezan bein-betiko zenbat kalte eta naigabe eman dizkigun Naparroak geuri.

(Semenok Borja besotik artu eta badoaz odelitan, laiño artean galdu arte. Iñigo, bere aldara).

10.- Lazkanotarren gaztelua Egunez.

1329 urtea

OFF/ "Quod navarri expugnaverant fortale-

maiean eta Lore zutik berari begira biotz-bera eta ezti)

Ona al dago?

SEMENO

Txerri goseak, ezkurra ames eta gose danarentzat ogi gogorrik ez. Gogorraren orde, biguña eta gaztaia ekartzen badizute...

LORE

Ez da ezer asko.

SEMENO

Arrazoi dezu. Ori baiña gauza oberik arkitu det nik emen...

LORE

Zer arkitu dezu?

SEMENO

Gorrote illun artean, maitasun-izpi baten argia.. (Loreri aurpegia gorritu zaio beltzara izan anen. Ixil-unea Semenok, jan)

LORE

Geiagorik nai..?

SEMENO

Gauza bat geiago naiko neuke: zu Tiebasko alaba ez izatea

LORE

Ene..! Ori gauza arritzekoa..

SEMENO

Ez da gauza aiñ arritzekoa... Dana dala eta dena den, gaur egin didazun arrera on au ez det sekulan aztuko.

LORE

Izan ere, Lazkano ain urrutian ez balego...

SEMENO

Sei ordu ez dira bear andik onera etortzeko...

LORE

Ez naiz orretan ari.

SEMENO

Zertan ari zera ba..?

LORE

Gure arteko gorrote sakon eta luzeak ditut gogoan... Gonotoa anai-artekoa izateak ematen dit min geiago oraindik.

SEMENO

Auzokoak gera eta auzokoekin egin oi da burruka...

LORE

Gure artean ez luke orrelako gorrotorik bear...

SEMENO

Auxen da arritzekoa benetan! Ez nuen bela pentsako, emen guri iñork maitekor begira zezaikigunik...

LORE

Aitari esaten diot gure artean pakea egin bear dala

SEMENO

Ori eziña da.

LORE

Ba, nik pakearen bideari jarraituko diot beti. Lortuko banu ezer..!

SEMENO

Alperrik zabilta Lore; bizi osoan gorrote izan dana, zartzaroan nola martatu..?

LORE

Alaz ere, bide orrieri jarraituko diot aspertzeke, gogoz nai duanentzat ez bait da eziñik.

SEMENO

Oraingo au beintzat, bai. Eta alkarrekin zertan ari geran zure aitak entzungo balu..?

LORE

Gure aitak badu zeregiñik Erregearen ordekoa etorri ta gero.

SEMENO

Zertara etorri da?

LORE

Gudari billa eta, badakizu, ez dira edonorekin konformatzen; onenak nai dituzte..

SEMENO

Emen dabilen petral ori ez al du gerrara bialdu bear..?

LORE

Ori ez du egundo bere aldamenetik kentzen. Orrelako gizon azkarrik ez omen da edonoiz jaiotzen.

SEMENO

Zertarako dan.

LORE

Neronek ere orixe diot. Aspisugetarako ederra ori... Beti dabil nor nola salduko.

SEMENO

Kanpoan izan dala esan dit, Lazkanon.

LORE

Ala dio berak.

SEMENO

zertara joan danik..?

(Lore zalantzan... Baiña itz egitea erabaki du)

LORE

Bai, esango dizut, ez bait zait bere ajolik. Zure berri jakitera joan zan Lazkanora

SEMENO

Eta, an duen lagunak ni Olazagutin nengola esan zion.

LORE

Nik aiña badakizu. Ango baserri batera joana da, Aralar bidean. Baserriaren izena ez zait gogoratzen.

SEMENO

Izenak esango dizkizut, ia orrela gogoratzen

dezun: Atxubitetxe, Abalin, Beistin, Iztueta, Albitxu...

LORE

Orixe da!

SEMENO

Albitxu baserrian izan dala ziur zaude?

LORE

Berak ala dio entzun nai duanari. Dan ala ez jakiteko bidea badezu, umetxo bat ekarri du bertatik-eta

SEMENO

Nolakoa da ume ori? Zer seiñale ditu?

LORE

Lau urte inguru, urregorritzko illea, Joan duela izena esaten du...

SEMENO

Baliteke... Baiña, zertarako ekarri du onera?

LORE

Argibidetzat edo... Zu Olazagutin ziñan ala ez jakin arte...

(Ortan ari dirala Axari eldu da ate-ondora eta zertan ari diran entzutean izkutuan gelditzen da salatari)

SEMENO

Gure-gureak bakamk zekiten ni Olazagutira joana nintzala, ixilletako arazora joana bait nintzan... Albitxu bada ardi-narruz jantzitako otsoa da bertako Otxoa jauna... Nundik jakin dute bestela, ni Olazagutin nengoela? Eta Albitxu-ko semea emen, zertan..?

AXARI

(Barrura sartzen da)

Orrelakoak sinisten dituk..?! Ja, ja, jai...! Ezari txoroa izan, Albitxu oso leiale dek... Zeiñentzako dan jakinbear...

SEMENO

Ago ixilik, betiko zaldi-zain ori! Gizon baitzake, ez ukek ire lagunik salduko.

AXARI

Aren bearrik ez diat geiago.

SEMENO

Suge saltzaillea.!

AXARI

Ni ala Albitxukoa?

SEMENO

Biok.

AXARI

Mintzo ari gaur. Nik moztuko diat iri biar mingain zikin orLl

T. JAUNA

(Zurubian gora dator gudariz inguratutik amorruren bitza ezpafiñetatik dariola Sartzen da gelan eta Semenori amorruez begiratutik)

Aita arro baten seme arroa..! Lotu zazute!

(Berriro lotzen dizkiote eskuak sokaz)

Ori egin gizonak..! Abereak agindu eta soldaduak prestatu..?! Damutuko zaio!

AXARI

Zuri irrika eta iruzur egitea da ori, jauna, zu tentel bat baziñake bezala..

T. JAUNA

Ni tentela.? Datorrela len-bai-len. Emen sartu orduko ire burua leiotik zintzilika ikusi dik, Semenno. Aiek biar goizean emen orduko, irea egiña izango dek. Tiebasko Jauna ez da odolagaitik ikarutzen dan emakumezkoa

AXARI

Orretan tinko, jauna Gogor jokatu bear degu.

LORE

Ez, aita, ez zazu orrelakorik egin! Arren, aita-txo..!

T. JAUNA

Noiztik orrela..?! Ire aitaren aurka al abillen..?! Biar bertan urkatuko diñat!

LORE

(Aitaren aurrean negarrez eta belauniko)

Ez, aitatxo..! Ez..!

T. JAUNA

Kendu nere aurretik..! Artu eta eraman zazute emendik!

(Bi guda-mutillek galtzarbetik artu eta eramaten dute kanpora Lorek alde egin duanean, gudariei)

Ori kartzelara Giltzapean ipiñi. Zer, ba.? Lazkanoko jaun arro orrek neri iruzur..?!)

AXARI

Ziztrin batzuek bagiña bezela artu gaitu, jauna (Batetik bestera dabilta biak gela neurtzen beuren urratsez)

OFF/. Aurpegiko zaiñak leer bearrean dauzka Tiebas Jaunak: Amorru bizia batetik biotzetik gaiñezka eta bildur apurren bat ere bai naasteen... Axariek poza begietan: beste asmo guztiak betetzen doaz banan-banan. Elburua begien aurrean dauka eskukein ikutzeko moduan.

(Atetik morroi bat izketan)

MORROIA

Jauna orain etorri dan fraile batek berorrekin egon bear duela dio.

T. JAUNA

Zer arraie nai du fraile batek gurean..?!)

MORROIA

Berorreki itzik egin gabe ez omen da emendik joango.

bagoaz goruntz... Jeiki eta etzan, etzan eta jeiki, beti babes baten billa.Tiroa emendik eta tiroa andik; esku-bonbak arrika nun-nai...Eldu gera erpiñera eta iges zijoan gazte gizarajo bateri sartu dizkiot bost tiro pistolatik...Eskuak zikindu ditut odolez..!

(Negar itxurak artzen ditu eta pattarra eskatzen dute irurontzat. An uzten ditugu).

7/- Beneditarren eliza. Egunez. Lazkao.

Borjaren aldeko illeta-ospetsuak egin dira Amaizten. Il-kutxa galanta aldara nagusian eskubitara ipintzen dute. An dago benetan, arkupe batean. Aurrez-aurre Oquendorena dago, beste arkupe batean. Oquendorenari SEMENO ipiñi bear zaio. Borjaren guraso eta aideak. Erria ere bai. Alkateak eskua ematen dio aitari. Kamarak SEMENOren il-kutxa ere erakutsi.

ALKATEAK

Le acompaño en el sentimiento.

AITAK

Estoy muy orgulloso porque ha muerto por Dios y por España.

(Une onetan kañoi zaratak, rekete, falanjista, soldadu, moro, italiano, Condor alemana..eta abar. Irudiak bata bestearen gaiñetik...)

8/- Beneditarren liburu-gela. Lazkao.

Gaua.

OFF/ Borjaren arazoa dala-ta emen nabil, an elizan dagoen SEMENOren aztarnak billatzen. XIVgarren mendeko librua topa det. Bertan Camara de Comptos dalako Iruñakoari buruz ari da idazleak eta esaten digu 1313an naparrek Lazkanokoen gaztelua menperatu zutela: "Quod navarri expugnauerant fortalezan de Lazkano." Zenbat kostatu zitzairen naparrieri Lazkao menperatzen eta orduko bitxikeri guztiak dakarzki kopia onek. Gorrotoa nun-nai. SEMENOren berri ere topatu det beste kronika zaar batean. Salatarien bitartez napar Merinoak SEMENO arrapatu zuen Olazagutien eta Tiebasko gaztelura preso eraman. Baiña arazo au, geroko kontua degu. Semeno Lazkanoko Jaunen semea zan Borja bezelaixe. Arbola baten kimuak eta emaitzak... AaaJ Ao-zabalka asi naiz... Loak artuko nau... A zer logurea daukaten... (Loak artzen du).

9/- Beneditarren aldara nagusia. Lazkao.

Gaua. Illun

Semenoren kutxa irikitzen da eta barrutik Semeno agertzen da. Salto egiten du aldarara Gezia eskuetan, lepotik txintxilika adarra belaunetarañoko kapusaia belauak narrugorri, amantarrak eta abarkak oiñetan, gerrian ezpata motza Mutil sendoa gaztain-kolorekoa, begiak ezti, sudurra kako, bekokia zabal, burua arro, tximia luze... Sendoa eta lerdena batera Gaztea oso...

SEMENO

(oska)

Borja borja jeiki adi eta ator onera

(Borjak kutxatik irteten du eta aldarara salto. Buzo urdiña, gerriko pistolarekin larruzkoa eta beltza, txano urdiña borlatxo gorriarekin. Mutil gaztea au ere, beltxarena, arpegi luze, matasa beltz...)

BORJA

Zer dezu?

SEMENO

(Alkarri gerturatuta)

Naparrak, gure etsairik okerrenak, ekarri dituzu zu Lazkanoko Jaunen etxera.? Ez al dituzu zure aurrekoen ibillerek ezagutzen, ala..? Bizi osoan naparrekin burrukan ibilliak gaituzu eta zuk orain naparrak dakarzkuzu etxera.!

BORJA

Naparroa eta Arangoi, Katalunia eta Kastilla, Gipuzkoa eta Bizkaia, Leon eta Galizia... denak bat egin zuten aspaldian eta batasun ori sakratua da..

SEMENO

Eta, moroak..?

BORJA

Oiek bota zituzten Espaiñitik kanpora

SEMENO

(Asarre eta geldi egon eziñik)

Baña, naparrak beti izan dira gure arerio eta etsai. Oiek gure etxean sartzerik ez dizut sekulan barkatuko.

BORJA

Konpreni zazu Espaiñaren onerako egin degu-la

SEMENO

Hispania osoa moroz beteta zegoen; baña gure erri-aldetara ez ziran sartu. Inguratu ziranak bultzaka bota dituguz Kastillan zear...

aldetik erasorik ba'zan, ordurako zegoen gordeta reketekonpañi bat Lazkanoko Jaunen jauregian.

(Bitarte onetan kamarak Olaberri gaiñetik eman lezake Zumarragarako partea.)

5/-LEMONAKO AITZAK

OFF/ Zazpi illabete pasa dira borjak Lazkanotik alde eginda gero; Gipuzkoako mendiak zearkatu dituzte bien bitartean burruka bizian... eta Bizkaira eldu. Lemonako aitzak, aitz gogorrak. Burruka latza. Gaillurra arrapatu ezin... Alde bietatik, zenbat odol-ixurtze, aitzak gorritu arte...Borjaren gorputza zerraldo batera jaso dute.

(Bitartean panoramika batzuek Emio ingurutik eta Bizkai aldera Lemonako aitzeetan amaituz.)

6/- Taberna.Egunez. Lazkano

Ezkerretik mostradorea eta eskubitik, mai luzanga bi. Bigarren maiaren barruko muturrean, paretaren kontrako txokoan bi apaizgai gazte, ogei urte ingurukoak, biak beltzez txapela txamarra eta prakak, bizkarra ematen. Euren aurrean txapelgorri brigada bat. Izketan diardute:

BATEK

Gogorra izan al da Lemonakoa?

BRIGADAK

Ez dakizute ondo. Ederretik libratu zerate.

BESTEAK

Bai, zuek "voluntarioak" eskatu eta gu, apaizgaiak, "voluntario" izatera beartu...

BRIGADAK

Bai, ordena ori gendukan eta orretxegaitik ibilli izan zerate gurekin bateginda guda-arike-tak egiten mendi auetan zear...

BATEK

Ezkerrak Marco itsasoko pillotua zalari eta nere aita itsas-kapitana. Alkar ezagutu ez balute, an izango giñan gu ere Lemonako aitzeetan...

BESTEAK

Adieraiguzu an gertatua.

BRIGADAK

Negu osoa mendian aterperik gabe... Euria eta bisutza, elurra eta kaskabarra... Ezurretaraiño bustiak, otza ezur-muiñetan, izotza kokatu zaigu biotzaren erdian...

BATEK

Zer ari zera, gizon..?

BRIGADAK

Guda anker eta zrtal onek maitasuna antzutu digu bamean... Ezin dut Lemonakoa burutik kendu. Zubi baten ondoan geuden geure buruak erreka-ertzeetan gordelik... Egunsentia, sutautsaren kolorea galduta Urdiñez jazen ari zan... Mendi arren gaillurrean genduzkan begiak josita Goi artan bazan ezer; guk ordea ez jakin zer...

BESTEAK

Zenbat ziñaten..?

BRIGADAK

Giza-seme asko. Bat-batean kañoi-burrunda aidean... Mendi-inguru osoa sutan... Ondoren ogeita amar egazti zaar aitze-muiñotik zear beuren bonbak uztutzen... Baillara guztia bete zan zarataz eta iskanbilla arrek lasaitzen zigun biotza..

BATEK

Luze iraun al zuten bonbardeoak..?

BRIGADAK

Kañoi eta egaztien artean ordu pare bateko lana izan zan danetara Turutak urratu zuan ixil-aldia Jeiki nintzan lurretik eta mutillak ondoren nitula ekin diot mendian gora Borja eta bere eskuadra eskubitik.. Ez zan ezer ikusten iñun.. Ametralladora batek esnatu nindun: ta-ta-ta-ta-ta-ta-ta..Ondoren garraxia santzoa, madarikazioa.. Borja ikusi nuan erortzen...

BESTEAK

Eta..?

BRIGADAK

Lurrari josita gelditu giñan al zuana al zuan tokian, lapak aitzari baiño elduagc.Burua jasotzen zuanari zuloa egiten zioten txapelean... ildakoak ez zuten garraxirik egiten; zaurituak, ordea, ixildu ere ez...

BATEK

Luzaro orrela..?

BRIGADAK

Illunduta, turuta-otsa berriro, zaurituak eta illak jaso, ta berriro erreka-zulora.. Amaiera gabeko gau luzea berriro... Oste berriak etorri ziran laguntzera... Berriro kañoiak, berriro egazkiñak, berriro zarata beia autsa.. Sukarra odolletan eta zorabioa buruan...Turuta berriro eta

AXARI

(Jaunari)

Ez dauka nola-naiko ausardia fraile kaskamotz orrek..! Neregano baletor..!

T. JAUNA

(Morroiari)

Datorrela aurrera eta orrela jakingo degu zer nai duen.

AXARI

Fraile motz oiek beti iñoren bizkarretik nola biziko... Eurak lana egingo baluteke, beti besteen ematekoari zai egon gabe... Nik ematekotan badaude..?

T. JAUNA

Zergaitik diek fraileei ainbeste gorroto..?

AXARI

Alper utsak direlako.

FRAILEA

(Morroiarekin sartu da Kapusai luzea dakar orpoetaraiño bere txanoarekin, nekazarien antzera, soka bat gerrian eta gurutzea lepotik zintzilik)

Arratsalde on Jainkoak.

T. JAUNA

Zerk ekarri zaitu gurera?

FRAILEA

Eskean etorri naiz ingumari auetara.2uen gatzeluan sartu eta sukakteen esan didate biar goizean, albakoan, gizona urkatu bear dezutela.

AXARI

Ala da eta zuri, zer..?

FRAILEA

Olakoetan badut nik eginbear bat...

AXARI

(Asarre)

Zer eginbear, gero..!

FRAILEAK

(Apalkiro)

Gizarajo orrek, mundo onetatik joan baiño tenago, bere animaren gauzak zuzendu bearco ditu, eta nere eginbearra da berari laguntzea eta zuena, neri lan onetan eragozpenik ez jartzea; kristau izena alperrik eraman nai ez badezute, beintzat...

AXARI

Ori geitxo eskatzea da. Limosnakin konforma zaitez.

FRAILEA

Kristaua moroa bezela bialduko zenduke beste mundura.! Orretarako egiten dezute moroen kontra burrukan..?!

T. JAUNA

Ez, Axari, orretan ez dek arrazoi... Bere eskaria

bidezkoa da; kristaua ez da moroa ezta txakurra ere. Urkatuko badet ere, eriotz ondorengo kalterik egiteko eskubiderik ez det.

AXARI

Nik ez nioke utziko.

T. JAUNA

Nik, bai.

(Morroiari)

Lagundu kartzelara

OFF/. Jauna eta Axari alkam' begira, biak bakarrrik. Kopetillun dago Jauna eta bere bekokiko zimurrek barru-barruko bezkak agertzen dizkigute. Axari, berriz, mutur-zorrotz.

AXARI

Jaun biotz-bera, zergaitik ez dezu inpernura botatzen! Ori ere zeure esku dezu.

T. JAUNA

Oker asko egin ditut nere bizitzan; baiña, orrelakorik ez. Gizonaren azken ordua bat dek.

AXARI

Bigunegi ari zera jokatzan gure etsairik txarrenearekin.

T. JAUNA

Ortik naikoa degu. Eseri gaitetzen eta esan nola egin dituken ainbeste gauza ain aguro. Abereak agindu eta ordez gudariak prestatu? (Jartzen dira maiean bata bestearen aurrean)

24/-Gaztelutik kanpo. Egunez.

off/. Goazen atzera Axarik gaztelutik irten duanean zer eginduen jakitera Zaldian doa Lazkanoko bidean, baiña basoan sartzerakoan, ara or nun datorren Katagorri zaldia leertu beaurrean. Alkartu dira biak basoaren sarreran.

KATAGORRI

Emen nator ni presaka eta Lazkanora bueltatu bear det, nere aldeegitearekin aortu baiño lenen.

AXARI

Oraintxen ninjoan zuenera ango berri jakiteko asmoz, baiña zorionean zu etorri zera gurera Agureari gezurra esan diot, alegia Semenoren truke ganadu-taldea eskatu degula..

KATAGORRI

Itz bietan esango dizut gertatutako Semeno Tiebasko bidean dala entzun dutenean, bereala gudariak prestatzen asi dira; baita Larrea eta Berastegiko lagunei laguntza eskatu ere. Lais-ter izango dezute berealdiko erasoren bat. Kontuz ibilli eta besterik gabe, banoa ni etorri naitzen bidetik. Agur.

AXARI

Agur, Katagorri eta esker mile. Alkar ikusi arte.

(Katagorri basoan sartzen da etorri dan leku-
tik.)
(Kamarak eman beza alkarte onen berri osoa)

25/-Gazteluko gela berriro.

(Tiebasko Jauna eta Axari ebagi degun alka-
rizketan)

AXARI

Semeno nun zan jakinda gero, esan nizun beze-
la morroi bat utzi nuen Katagorriren etxean,
andik bi egunera Semenoren truke abere-tal-
dea eskatuz...

T. JMJNA

Eta?

AXARI

Beiak agindu bai, baiña bitartean gudariak pres-
tatu... Orregaitik etorri da Katagorri...

T. JAUNA

Benetako axaria aiz i.

AXARI

Baztarretan lagunak izatea bezelakorik ez da
Orra gauzak errez asko egin...

T. JAUNA

Orrelako bururik ez dek aspaldian beste bat
jalo...

AXARI

Alaz ere... ez didazu alabarik emango..? Zer
egiago nik egireterik nai dezu..?

T. JAUNA

Lore ez dek ire zale...

AXARI

Arren baiezkorik ez det nik bear; zurea nai det
nik. Zure alde eginditudanak egin eta nere be-
lariak ez al dute sekulan zure baiezko ori en-
tzungo..?

T. JAUNA

Loreren biotza beartzerik ez nuke nai... Ire zale
ez dek bein ere agertu eta, orain gutxiago...

AXARI

Susmoa artu diot bai... Orretarako ekarri al degu
urde ori..?! Eskerrak biarkoa izango duela aizke-
neko eguna.. Orreri eskerrak! Banoa berare-
kin aurrez-aurre kontua garbitzera

T. JAUNA

Frailearekin egongo da bere lanak egiten...

AXARI

Dagoela Lenago ere esan dizut txakur bat beze-
la bialduko neukela nik ori beste mundura

26/-Goiko soiaruko kartzela. Argi-nabarra.

(Burnizko ziriek egindako atea du kartzelak.
Ateondoan kartzelazaiña krisaillua aldamenan
dueia Argi motela, nabarra Atearen ziri artetik

frailea ikusten da eta bere aurrean belauniko
Semenore pekatuen aitormena egiten. Ez
ditu zaindaria dagoen tokitik ikusten. Fraileak
eskuak askatu diozka Semenori eta, gonak jaso-
ta, gorputzean bildurik zekarren soka luzea as-
katu du eta Semenoren atzetik gorde. Jaikita
atera dator)

FRAILEA

Tira, gizon, iriki aidazu atea
(Kartzelazaiñak krisaillua artu eta urbiltzen zaio)

ZAIrta

Egin al dezute..?

FRAILEAK

Onek egin ditu bere egitekoak.

ZAIÑAK

Biar goizean urkatuko omen dute...

FRAILEA

Gizarajoa..
(Kartzelazaiña, krisaillua eskuan, atea itxizen ari
dala, eldu dio fraileak atzetik, eta, belauna biz-
karrean sartzen diola, etzan du lurrean aoz-
gora Semeno dator kio laguna eta bien artean
totu dute. Krisaillua erori da lurrera eta argia
itzaldu. Baztarrak illunduta Zapi bat ipiñi diote
aoa estaltzeko, ta barrura sartu dute Semenoren
ordez. Kartzelako atea itxi eta ateako gil-
tza jaso dute.)

Leioa esku bitik daukagu, Semeno. Bizkor ibilii.

SEMENO

Lotu dezagun soka kartzelako ateari. Nora begi-
ra dago leio au?

FRAILEA

Mendi aldera Ariztian ditut zaldiak.
(Fraileak bere kapuzai luzea kendu eta eskubi-
ko leiotik beera dijoa sokatik zintzilika. Seme-
no zai dago noiz bere laguna lurrera iritxiko.
Lurrengaiñean kartzelazaiña biraka dabil, lotu-
retatik bere burua askatu nairik. Semeno urdu-
ri leiotik begira lagunak seiñalea noiz joko...
Zurubian gora argia dator eta Axari maldizio-
ka Axari agertzearekin batera Semeno izkuta-
tu da leiotik beera Presondegiko atetik kartzel-
lazaiña falta dala ikusirik oska asiko da)

AXARI

Eneko! Eneko! Nun zera?
(Aurrera doa ateraiño eta barruan kartzelazaiña
ikusten du lotuta) Zatoz ona biraka gorputzari
eragiñaz... Orrela.. Onuntzago oraindik... (Ais-
toarekin loturak ebagitzen dizkio eta aoko zapia
kendu)

Zer da au...?!

ZAIÑA

Leiotik iges...

Batzokiko Batzordearen iru lagun daude bil-
duta Iru mutil gazte eta palazioko zaindari-
etxe koandrea Aueri itz egiten die txirindula-
riak. Cocina-economicadun edozein sukalde.
Txirindulariak itz egin ondoren:
OFF/ Erreketek karlista-soldaduak dira Beu-
roen ezagupidea txapel gorria da Ogei mila
jeiki omen dira Nafarroan Errepublikaren aur-
ka

BATEK

-LISTA GUZTIAK ERRE. ETA ZUK (bateri)
ARTXIBOA BESAINERA ERAMAN.
Cocina-economica artan erretzen dituzte
paperak. Beste artxiboko liburuekin pardel
bat egiten dute. Ondoren etxetik irtetzen dute.

Gaua da kalean. Ikurriña eurokin darama- te-

3/-GELA ILLUNXAMARRA, KALEAN
GOIZADA.

Sotano antzeko gela uts bat da Kutxa zaar
bat eta aulki luzanga bat.

Badu leiotxo bat ere aldamenean. Erriko
zubia ikusten da bertatik. Iru amonaxo, bi
neskazar, lau mutiko, iru neskati, etxe koan-
drea eta onen lagun adiñeko bat, itsasoko kapi-
tana, sartuaz:
KAPITANA

-GORDE OGI AUEK KUTXA ORRETAN.

Iru ogi aundi dakarzki. Neskati batek dioza:
NESKATILLA

-OSABA, AU BILDURRA! EZER EGINGO
OTE DIGUTE? ZUK EZ DEZU BILDURRIK?
Emakume batek ogia gordetzen ditu kutxa
zaarrean. Nun gordetzen diran begira doa
kapitana.

KAPITANA

-ITSASOAN NEKE ETA ARRISKU ASKO
PASA DITUT. AIEN ONDOAN AU EZ DA
EZER.

Leioan kanpora begira dagoen andra bate,
barrura begira

ANDRE BATEK

-ARA, OR DATOZ... TXAPEL URDIÑAK ETA
TXAPEL GORRIAK...

ETXEKO JAUNAK

-TXAPEL URDIÑAK..? OIEK ZER OTE DIRA.?
TXAPEL GORRIAK BETIKO KARUSTAK
DIRA, BAIÑA TXAPEL URDIÑAK...!

KAPITANA

-TXAPEL URDIÑAK, EDO TXANO URDIÑAK,

FALANJISTAK DITUZU...

Guztiak leiora urbildu nai dute. Zubitik pasat-
zen ikusten dira, euren buruak petrillen atzetik
izkutatuta nairik. Txapelgorriak eta txaño urdi-
ñak alkarrekin; gerora soldaduak ere bai. Ez
da tirorik. Bandera española (gorri eta ori)
danen 2'jretik.

4/-PALAZIOAN BERRIRO. GOIZA

Alferez falanjista bat dator aurretik. Beltxara-
na, ille kirrua eta beltza, lerdena eta oso gaz-
tea Buzo urdiña eta ugalak beltzak, pistola
gerrian eta buruan soldaduen antzeko, bi pun-
tako txano urdiña, erdi aldetik galartsu gorria
eta muturreko bortatxo ere bai, gorria Bere
ondoren datoz kapitan bat eta bi teniente txap-
el-gorri. Atera gerturatzean zaindarien etxe-
koandrea atera zaio bidera Kurtiñapetik
zagoen sukaldeko leiotik begira kalera eta
gizona ikusi duanean saltaka atera da

ETXEKOANDREA

-ENE SEÑORITOA! ONGI ETORRIA ETXE-
RA

BORJA ALFEREZA

-Okerrik egin aldute etxean? Danok ondo
zerate?

ETXEKO ANDREA

-BAI, JAUNA. DANA ONDO DAGO. ERRES-
PETO AUNDIZ IBILU DIRA ETXEAN...

BORJA

-ORRELA OBE DA..

Alferez falanjista izketan txapel-gorriekin ari
dan bitartean.

OFF/ Alfereza Borja Arteaga da Lazkanoko
Jaunen semerik gazteena Aizkeneko bost
urteetan, Errepublikako urteak, etxe onetan
igaro izan ditu bere udarako oporraldiak.

BORJA

Reketeen kapitanari:

-Kapitana, zure eskuetan uzten dut nere
aurrekoen etxea.

Txapel-gorriak barrura sartzen asiko dira..
Borja eta bere falanjista taldea aurrera doa,
Columna Cayuela osoarekin, Gipuzkoa kon-
kistatzera..

OFF/ Rekete konpañi bat gelditu zan Lazka-
noko Jaunen etxean, Beasaindik Zumarraga-
ra bitartean frente jakiñik ez zegoalako. Napa-
rroako gudari talde guztiak Irundik Beasain
arteko bideetatik zetozen. Ezkerreko alde
osoa gelditzen zitzairen ergel. Zumarraga

kamionetatik irten du eta jendea dauka bildurik inguruan. Lazkaon gaude: Lazkanoko Jauntxoeri errian. Milla bederatzireun eta ogeita amasei garren urtean.

(Kamarak goitik, gero gerturatu eta txoferraren plano bat eman).

TXOFERRAK

Al amanecer venla yo de la Rioja por la carretera de Estella..

(Txoferrak prakak illun eta alkondara zuri).

0/2.-Bidea. Goiz-aldea bafila oralndik Hlun.

Kamioneta dator Estella-bidean eta bere argietara parapeto bat ikusten da kamiñoa itxizten duena Txapelgomak eta fusillak.

BATEK

(Parapetorik)

Alto, quien vive?

TXOFERRAK

(Kamioneta geld'rtu eta leiotik)

-No dispereis, camaradas.

PARAPETORIK

Que camaradas ni que ostras! Viva Cristo Rey! Aqut no pasa ni Dios!

(Kamara urrutiratzen da eta bost txapelgorri ikusiko dira txoferrarekin eztabaidan. Aizkenean gurdi bat erditik kendu eta pasoa uzten diote libre)

0/3.-Kalea.Goizean

(Kamioneta txoferra eta abar, lenago beazala:0/1)

TXOFERRAK

Les dije que no era mio el camion y a ver que le iba a decir yo al dueño del camion y del vino. Si vosotros estuvierais en mi lugar, qu6 harfais? Les dije. Y entonces, me dejaron pasar.

(Une artan txirrindulari bat dator Beasain alde-tik. Txapelik gabe. Beltza eta patilla luze. Praka panazko eta alondara urdin).

TXIRRINDULARIAK

De parte del Comite de la C.N.T. que los vehiculos para Beasain que pasen inmediatamente porque van a volar el puente.

(Badijoa aurrera)

JUXTOK

(Agure haar melarra Praka eta alkondara zaararak. Burutzik eta kaskoa soillik. Barrikardoeri bigaratuz)

QUE VOLEN! Que volen!

(Txoferra kamioira igo eta badoa bidean. Juxto gelditzen da bakarrik eta triste kamionetari begira)

0/4.-Kalean. Egunez.

OFF.-Burrukaren berri zabaldua errian. Astelena gaur. Jendeak ez dauka lanera joateko gogorik. Zer egin bear danik iñok ez daki eta or dabilta bata mendian perretxikotan, besteak errekan arrantzan, geienak taberna zuloan, zenbaitzuk pelotan edo futboleant. Luis eta Joseba datoz alkarizketan.

JOSEBAK

Zer egin bear degun? Ezer ez. Au euren arazoa da Alkar jo nai badute, jo dezatela alkar. Alkar il nai badute, il dezatela alkar... Guri, zer..?

1/.- BIDE ZABALA. ARRATSALDEZ.

Lazkautik Ataunerako bidea Txirrindulari bat dijoe Ataun aldera Mutil gaztetxo bat da. Kamarak bere ondoren. Errebuelta batetik irtetzean, bidea itxita dago sakuz eta traste zaarrekin, trintxera baten antzera. Txapelgorriak eta fusillak agertzen dira trintxera gainetik. Mutikoak jira-bira egiten du Lazkano alde-ara Bitartean kamarak bijoaz gerturatzen zer diran ikusteko: dozena bat mutil daude jazkera arrunteekin, lanetik etorrita bezala Buruan txapelgorriak eta eskuetan fusillak. Eun metrora baserri bat ikusten da kamiño-ertzean eta bertan jende pilloa nabari da txapelgorriz. Txirrindularia aurrera doa erriruntz. Kamarak bere ondoren zati batean eta gero Lazkanoko ikusmira orokor bat.. Tituloak eta abar plano oietan impresionatuak.

21.- LAZKANOKO JAUNEN PALAZIOA.

ILLUNTZEN ASITA.

Jauregiaren aurpegiaren bista orokor bat. Kamarak atzera jiratu eta aurreko orman, Monjetako etxearen orman, dagoen marmol zurizko plaka bateri gertutik begiratu. An daude Lazkanoko Jaunen gaurko titulo guztiak: OFF/ "Duque del Infantado, marques de Val-mediano... y Señor de Lazcano."

TXIRRINDULARIA (palazioan sartzen)

-ERREKETEK ATAUNEN DAUDE.

Sartu eta ezkerretara sukaldea dago. Bertan

AXARI

Aspaldi..?

ZAIÑA

Oraintxen, zu agertu zeranean...

AXARI

Madarikatua..! Ez dik alde egingo urde orrek..!

Ezta fraileak ere..!

(Axarik ez du astirik artu kartzelzaiñari ateak irikitzeo. Zurubian dijoe garraxika)

Jauna! Jauna! Jauna!

27/-Gazteluko gela berbera. Eguna aurre-ara doa.

OFF/. Axari kartzelara joan dan ezkerre emen daukagu gure jaun au oso kezkatu bere buruarekin eztabaidan:

T. JAUNA

Bai, zorrak ordaintzeko garaia ekJuko zan_. Bizkorra, leiala zintzoa, oberik eziña orain arte. Biotz erreaga agertzen du aldietan; baiña bere saria irabazita dauka... Lorek ere etxearen alde zerbait egin bearo du... Axarirekin ez duela nai..? Eta zer egingo diogu, ba..? Gogozkoak ez ditugunak ere egin bear izaten dira mundu onetan... Ateraldi gogorak ez baditu gero Lorek..! Semeno il bear degulako negar..?!

(Asarre)

Eta zergaitik gure alabak maitatu bear du gure etsaien semea..? Zoratu egin zait. Zergaitik..? Baiña, zergaitik..? Zergaitik, ordea..!

(Bere buruari eskuakin euzten dio. Burruka larria darabil bere barnean) Kezkatu nauka bere samifez... Amarik gabe gelditu zan aurtzaroan eta arrezkeron neroni izan nazaio aita eta ama... Bera det nere psik aundiena...Beste seme-alaberik ez det... Neronek ere gogorra egin diot nere aurretik bota dedanean... Berotuta nengoen eta ez nekien zer egiten nuen ere...

(Axari sartzen da jaunaka)

Zer dek?

AXARI

Madarikatu alenak! Infernuak eramango al dritu aurretik fraile guztiak bizi-bizirik! Gudariak azkar..! Zaldiak prantatu bear diraJ

T. JAUNA

Baina; zer dek..?

AXARI

Iges egin dutela biak!

T. JAUNA

Ara or dator kartzelzaiña Berak argtuko dizu nola izan dan. Ni banoa aien ondoren. Ez dute, ez alde egingo.

(Axari badoa arin-arina eskeilleretan beera gudarari birekin, zaldien billa)

T. JAUNA

(Aurrean bildurturik dagoen kartzelzaiñari)

Zer gertatu da?

ZAINA

Iges egin dutela biak...

T. JAUNA

Orrenbeste banekien nik ere...

ZAIÑA

Presoa aitortu ondoren, fraileak irten du barrutik eta atea itxitera ninjoala atzetik eldu dit eta bien artean lotu naute...

T. JAUNA

Zergaitik ez dek garraxirik egin..?

ZAIÑA

Aoa estaltzen zidan eskuarekin; nik ortzaka ere ekin diot atzaparretan, baiña alperrikakoa izan da, ez du bere eskuirik nere aotik kendu lotu nauten artean... Gero leiotik iges egin dute...

T. JAUNA

(Kartzelzaiñari)

Zoaz etorri zeran bidetik.

(Bere kolkorako)

Ederra egin diagu... Lore dala eta ezdala, ia xamurtu zrtzaidan biotza- Oraingoan biak urkatu dizkiat, frailea eta Semeno.

Tiebasko

28/-Gaztelu-ataritik mendira. Arratsaldez.

OFF/. Axarik dozenerdi bat gudari bildu ditu, zaldizkoak eta badoaz gaztelutik fjez egin dutenen ondoren...

(Gaztelutik basoan sartu arte) (Euren aurretik Frailea eta Semeno ikusL)

29/-Lazkanoko gaztelua. Epai-gela. Egunsentian

OFF/. Garzi Lupiz, Lazkanoko Jauna, goiz jekita dabil, Semenoren berrien zai. Leiotik begiratzen du tarteka Urduri dago. Gudari taldea erne dago gazteluan Ataungo bideari begira Bi zakJun datoz eta goiko almenatik abixoa entzuten da: Badatoz! Badatoz!

Gaztelu osoa esnatu da Jeitxi da Garzi Lupiz atarira morroi, neskame eta gudariekin. Emen dira zaldunok. Zald'rik jeitxi diranean artak semea besarkadutzen du.

30/-Gaztelu-atarian. Eguna argltzen.

GARZI (L. Jauna)

Ongi etorriak Semeno eta Garziaitz. Epai-maia

ZINE GIOIA

ANAI ARTEKO GORROTOA

*Euskal lanetan zine-gai edo gioi askorik ez da egin.
Anes Arrinda gure batzarkide eta lankidearen buru ta biotzetan orrelako lanak ere sor-
tu dira eta atsegin eta irakasgarri izango dalakoan agertzen asten gera orrelako lan au,
urrengo zenbakian amaiera emateko asmoz.*

Naparroa eta Gipuzkoaren arteko gorrotoaak sustriak ditu oso luzeak eta zaarrak. Antxiña antxiñakoak dituzu: amairugarren gizaldiaren asieran Gipuzkoak alde egin zion Naparroari, Kastillarekin bat egiteko.

Arrezkero, bien artean, ez da burrukarik falta izan euren bitarteko mugaren zean Lazkana, Amezketa eta Berastegik, irurak zeukaten "fortaleza" bana, bakoitzak bertatik naparreri erasoteko...

Lan onetan histori zeatzak eta asmakizunak naastean dabilta: 1329'an Naparroako agintariak Lazkanoko Jaunen seme Semeno artu zuten preso Olazagutian eta Tiebasko gaztelura eraman. 1936'an, berriz, Lazkanoko Jaunen seme Borja Arteaga dator Lazkanora naparrekin bat eginda, Gipuzkoaren aurka Bi ekintza auetatik sortzen da histori onen aria

0/. Gela arrunta bat zuriz. Gaua.

Erdiko paretan Sabino Arana Goiriren lauki baL Eskubitan ikurriña; ezkerretan arramario bat eta erdian maia iru aulkirekin. Arramarioan radio bat.

OFF/ Larunbata da gaur eta batzokiko maiburuen billera. Bederatzi lagun. Une onetan billera amaitu dute. Aulkietatik jeikitzen dira euren artean izketan. Batek radioa pizten du.

RADIOAK

...en Africa. No se sabe con certeza si son las kabilas del Protectorado de Marruecos o los militares españoles con algun Tabor de Regulares. Mas bien parece esto ultimo porque el General Franco se ha movido de Canarias al Africa Pero, no temais ciudadanos de la democracia porque la Republica aplastara con sus botas estas cucarachas. Sucesos: un tranvia ha atropelado a un burro...

(Apan la radio. Berri oiek entzutean guztiak gelan gelditu dira irten gabe.)

BATEK

(Kantuz letanien antzera)

Ezpañiako gauzak...

BESTEAK ALKARREKIN

Ora pro nobis.

(Geienak praka "mil rayas" eta alkondara zuria daramate. Lanetik etorriden batek prakak eta alkondara urdiña "maoiezkoa". Illea kokote aldetik garbi eta patillak erdizka Albar-keta zuriak geinek edo urdiñak.)

JOSEBAK

(mai-burukoak)

Españolen arteko arazoek. Eta guri zer? Konpondu ditezela nai duten bezala

MANOLOK

(Idazkariak)

Or konpon, Mari Anton.

LUISEK

Goazen mus-aldi bat egitera

JOSEBAK

Ni etxera nijoak biar goizean perretxikotan joan nai diat-eta

LUISEK

Ba omen zeudek gibelurdiñek... (Besteai) Onek arrapatutako gibelurdiñekin biar merienda-aparie emen...

(Badoaz gelatik)

0/1-Kalea. Goizean.

OFF. Gaur igandea degu, uztaillaren emeretzia Goizeko zortzirak, Mezetara joateko ordua. Orregaitik datoz ain serio eta emakumeak mantilla beltzekin, errosarioa eta liburua eskuetan dituztela.. Bide-ertzean General-Motors kamioneta bat dago amar toneladakoa eta bere barruan zortzi barrika ardo. Txoferrak

antolatatu berrero. Epailleak bildu eta ekarri Otxoa ere.

(Auek denak morroieria dietza Gero Semenori) Onik zatoz? Bizirik, beintzaL Nola tratatu zaituzte Tiebasen?

SEMENO

Gaizki eta ondo.

GARZI

Nola? Nola? Gaizki, bai; baiña, ondo zeifnek an?

SEMENO

Alabak. Badu bat, ille gorri eta azal beltzarena. Aretzek ondo.

GARZI

Arritzekoa da kabi aretan maitasun xkerik emetzeta..

SEMENO

Ba, alaxe gertatu da, aita

OFF/. Badoaz guztiak gelara, goiko solairura Bitartean dena da Semeno agurtzea... eta bizkarrekoak ematea Maiekoak beuren tokiak artu dituzte.

31/-Gelan.

GARZI

(Gudariei)

Ekarri Otxoa

(Badakarte bi gudarien erdian) (Maiaren ertz batean Garziaitz eta Semeno lekuko bezela) (Bieri esaten die)

Ona emen salataria ote dana Zuek Tiebastik berririk ekarri dezute?

SEMENO

Gaztelu artako ordezkariak esan zidan Albitxukoa zala salataria; baiña nik ez nion geiegirik zinistu, asieran beintzat; gero, ordea, ni ikusi nuen onen semetxo bat. Bertako alabak erakutsi zidan.

GARZI

Bai, aitortu du semea lapurtu ziotela gau batean, zu arrapatu baiña bi egun aurretik.

SEMENO

Nik ez dakit egia zer izango dan. Albitxukoa zala salataria, ori bai esan zidaten eta onen semetxoa an dala, ori ere egia da

GARZI

Emen baditugu beste bi gauza susmoa sortzekoak: diru-poltxa eta Tiebasko ezpata bat.

SEMENO

Tiebasko ezpata badezute, egia da ango ordezkaria Albirxu baserrian izan dala berak aitortu bezela

GARZI

(Garziaitzi) Ik badek ezer esateko.

(Oitura bada euskaldunen artean senitartekoak zuka itz egitea, emen aitak semari egiten dion bezela) (Garzik Semenori, alegia).

GARZIAITZ

Ni lenengo Tiebasko gazteluan sukaldara sartu nintzan, limosna eskean eta an berriketan ari giñala umetxo bat ikusi nuen eta Lazkanokoa zala esan zidaten. la zetarako zeukaten an, galdetu nien? Nagusia engañatu ez zezaten...

OTXOA

(Semenori) (Triste eta zearo joata)

Nik ez zaitut salatu, Semeno, iñundik ere ez.

GARZI

Ik salatu ez badek, nork salatu dik..?

OTXOA

Nik orixe ez dakit; baiña, ni ez naiz izan...

GARZI

Susmo osoak iregan dituk. Emen ez dago besterik.

(Maikoeri)

Proba geiago bear al dituzute..?

MAIKOEK

Ez, jauna

GARZI

Biar gorpu izango aiz Tiebasko pagadian. Nere eskutik urkatuko aut, jakin dezaten jakin, Lazkanoko Jauna nor dan. Ondo esan al det?

MAIKOEK

Bai.

EZKER-ALDEKO JUEZAK

Il bedi Otxoa traidorea!

DENAK

Il bedi!

(Otxoa daramate bultzaka gudariak, aurpegia malkoz, lear eginda..)

OFF/.Lazkanoko Jaunaren asarrea ez da baretu, bere semea bizirako lortzeagaitik. Semeno urkatzeko asmoa bazeukaten eta orixe ez dio Tiebasko agureari barkatuko sekulan. Ez orixe. Bere semeari lepotik elduta, badoa gorrotoa asetzera. Marmarrak bukatu dira eta Katagorri gelditzen da bakarrik.

KATAGORRI

(Beazunezko irriparra ezpaifetan)

Bete diat nere gogoa eta biar goizean urkatuko dute... Biar goizean... gaur bertan izan balitz obe!

(Ixil-unea)

Ni orrela arrapatu banindute..!? Baiña nik burua

argi. Eta, gureak Tiebasko gaztelua burrukatu eta ni naizela jakingo balute..?

(Ezpañetako irriparra izoztu zaio)

Aitzakiren bat ipiñita, alde egin bearko det nik emendik...Ni izan naizela jak'iten badute, ez nator geiago; bestela, berriz, emen izango nauzute berriro... Agur Otxoa, emendik aurrera ez diat ire itxalik eraman bearko... Putreak ire aragiak janda, ezurrak zuritzen diranean, orduan joango nauk Tiebasko pagadira iri agur egitera.. (Alde egiten du gelatik)

MORROI 1

(Gela txukuntzera bi morroi datoz, asierakoak)Esaten nian nik, ez dagoela iñorekin fiatzerik. Otxoa oker beditik zebillela esan zidan aurrez Katagorrik.

MORROI 2

Berarekin ere ez zegok geigi fiatzerik. Orrek bi arpegikera zeuzkak.

MORROI 1

Nik ez diot bat besterik ikusten.

MORROI 2

Or uzten dizkik Otxoak umeak azitzeko. Ume erugabeak. Ez zaidak buruan sartzen aita errudun danik. Ain ona eta jatorra oan..! Ain zintzoa..!

MORROI 1

Ona zintzoa eta jatorra.! Arrane-arranea.! Oren zintzotasunak noraiñokoak diren ikusita zeok. Juan-Zuri, besterik ez.

MORROI 2

Emengo benetako Juan-Zuri Katagorri dek...

MORROI 1

Irudipenak...

(Adar-otsa aidean)

Gure Jaunaren asarrea baterenbategi ordainduko du. Tiebaskoak astinduko ditu...

MORROI 2

Tiebas urruti-xamar dago eta bien bitartean ez zaizkio etsaiak faltako...

MORROI 1

Tiebasen ezer egiten ez badute, Onako torrea erreko omen dute Burundako sakonean...

MORROI 2

Burundako baillaran ganadurik ez da faltako bei eta zaldi...

32/-Lazkanoko gaztelu aurrean. Illargibete.

OFF/. Adar-otsa berriro Lazkanoko inguruetan. Gudariak datoz alde guztietatik oñezko eta zaldizko. Illunabarrarekin batera bildu dira osteak gaztelu-fortalezara. Orts-garbi eta illargi-bete.

Kantu zaarrak diona:

"Argizadi ederra

argi egidazu

Naparroko bidean

ioan bearra nauzu..."

Semeno eta Borjaren erraiñuak alkar-izketan baztar batean osteak nola doazen begira Joanik dira eta geroak zer ekarriko duen, jakiteko gaude. Gauza onik ez: sotiña eta negarra, odolixurtze eta eriotz-neke mingarriak. Anai-arteko burruka Senide-arteko eriotz. Iñoiz eta gaur. Beti berdin euskaldunen historian zear...

33/-"Camara de Comptos". Iruñea. Gauze.

SEMENO

(Semeno eta Borja alkarizketan) (Liburutegi zaarra) (Semenok eskuetan liburu incunable bat du)

Tiebasko gaztelurik ez genduan menperatu, baiña bai galera ederrak egin Burunda eta Aranaz balleretan...Eriotzak egin eta ganadu ugariak arrapatu. Orrenbestez nere aita Garzi baretu zan, baiña naparrek ez ziren bat-ere baretu.

BORJA

Eta zer egin zuten?

SEMENO

Zuek egin dezutena: gure aurka etorri. Ona ser dion liburu zaar onek: irakurri zak.

BORJA

Onela asten da: "Compto de Johan Garssia de Reta, Merino de Pamplona Johan Iñiguiz de Urssua Notario de la Curia y Sancho de Licaracu sirviente de armas, diputados por el Señor Rey a Ipuzcoa contra los de Lazcano..."

SEMENO

Iru zaldun oiek, gudari oste aundi baten buruzagiak, bialdu zituan Erregeak Ipuzkoara lazkanotarren aurka...

BORJA

Bai, emen dakarzki xeetasun guztiak: Milla eta larogeita amasei gudari oñezkoak, ogeita amazapi zaldunak bakoitza bere oñezko lagunarekin... Bumizko zoñekoak gudariantzat eta fortalezaren ormak apurtzeko, "ingenios de batir", aariak, alegia

SEMENO

Segurako errian ipiñi zuten euren kuartel jenerala: Alsasutik Zegamara eta emendik Segurara. Zuek ere berdin jokatu dezute: zuek Ataudik eta beste osteak andik sartu dira Beasainera eta Olaberriatik Lazkanora... Burruka azaroan asi zan, 22an, urtea 1330... Tiebastik etorri eta urtea baiño lenago...